La subtitulació per a persones sordes i persones amb discapacitat auditiva a les plataformes en línia:

Anàlisi de la norma UNE 153010.

Treball de final de màster

Autora: Helena Rodríguez Torrijos

Director: Robert Martínez Carrasco

Màster en Traducció i Tecnologies

Barcelona, 15 de juny de 2021.

Índex de continguts

1. Resum....4
2. Introducció i objectius....5
3. Fundamentació teòrica i conceptual....6
3.1 El paper del subtitulador....7
3.2 La SPS: estat de la qüestió....8
3.2.1 Història....8
3.2.1.1 La SPS a TV3 i TVE....10
3.2.2 Les plataformes digitals en *streaming* i la seva accessibilitat*:* VOD....12
3.2.3 El receptor de la SPS....13
3.3 Els tipus de subtítols....15
3.4 Norma UNE 153010: 2012 i precedents: UNE 153010: 2003....16
3.5 Paràmetres tècnics en la SPS segons la norma UNE 153010 de 2012....17
3.5.1 Aspectes visuals....18
3.5.2 Aspectes temporals....18
3.5.3 La identificació dels personatges....19
3.5.4 Els efectes sonors....19
3.5.5 La música i les cançons....20
3.5.6 Informació contextual i veu en *off*....20
3.5.7 Els criteris editorials....21
3.6 Tècniques de reducció de la informació en el text audiovisual....23
4. Marc empíric....24
4.1 Introducció....24
4.2 Objectius i pregunta de recerca....25
4.3 Hipòtesi....25
4.4 Metodologia....26
4.5 Població i mostra....26
4.6 Anàlisi de dades....27
4.6.1 Fase 1: Anàlisi de la qualitat de la SPS en dos capítols de *Vis a Vis*....27
4.6.2 Fase 2: Subtitulació dels fragments segons UNE 153010....33
4.6.2.1 Canvis en la subtitulació del clip 1....34

4.6.2.2 Canvis en la subtitulació del clip 2....34
4.6.2.3 Canvis en la subtitulació del clip 3....35
4.6.2.4 Canvis en la subtitulació del clip 4....36
4.6.2.5 Canvis en la subtitulació del clip 5....37
4.6.2.6 Canvis en la subtitulació del clip 6....38
4.6.3 Fase 3: Estudi de recepció....39
4.9 Discussió i conclusions....42
5. Conclusions....43
6. Referències....44
7. Annexes....48
7.1 Annex 1: Qüestionari....48
7.2 Annex 2: Matriu de buidatge de dades de la Fase 1....48
7.3 Annex 3: Clips Fase 2....48

Índex de taules i figures

Taula 1: Mostra de la matriu de buidatge de dades pel capítol 1....28
Taula 2: Mostra de la matriu de buidatge de dades pel capítol 4....28
Taula 3: Paràmetres a subtitular segons UNE dels clips seleccionats....34
Taula 4: Resum dels resultats de les preguntes tancades....40
Taula 5: Preguntes en relació als clips....41

Figura 1: El procés comunicatiu segons Weaver i Shannon (1949)....7
Figura 2: Quota mínima de SPS a la televisió....8
Figura 3: Subtitulació en directe amb cinc operadors....10
Figura 4: Audiència OTT....12
Figura 5: Audiència televisió de pagament tradicional....12
Figura 6: Esquema dels mètodes de comunicació de les persones sordes....15
Figura 7: Identificació dels personatges. Rizos al pati de la presó (T1E1)....29
Figura 8: Identificació dels personatges. Sole parlant en *off* (T1E4)....29
Figura 9: Efectes sonors. Anabel en un Vis a Vis (T1E4)....30
Figura 10: Efectes sonors. Menjador de la presó (T1E4)....30

Figura 11: Música ambiental. Tere a la bugaderia (T1E4).....30
Figura 12: Música ambiental. El doctor Sandoval a la consulta (T1E1) 31
Figura 13: Informació paralingüística. Sole i Macarena (T1E4).....31
Figura 14: Informació paralingüística. Macarena al telèfon (T1E4).....32
Figura 15: Segmentació a Amazon. Fabio i policia (T1E4) 32
Figura 16: Segmentació a Amazon. Policies al cotxe (T1E4).....32
Figura 17: Correcció error semàntic (T1E1).....33
Figura 18: Error semàntic (T1E1).....33
Figura 19: Identificació dels personatges i segmentació amb UNE (T1E1).....34
Figura 20: Segmentació a Amazon (T1E1).....34
Figura 21: Efectes sonors. Saray a la cel·la (T1E1).....35
Figura 22: Informació paralingüística i identificació dels personatges a UNE (T1E1).....35
Figura 23: Informació paralingüística i identificació dels personatges a Amazon (T1E1).....35
Figura 24: Informació paralingüística, identificació dels personatges i segmentació (T1E1).....36
Figura 25: Informació paralingüística i segmentació (T1E1).....36
Figura 26: Informació paralingüística, segmentació i identificació de personatges a UNE (T1E1).....36
Figura 27: Informació paralingüística, segmentació i identificació de personatges a Amazon (T1E1) 36
Figura 28: Subtitulació amb Aegisub de la capçalera.....37
Figura 29: Efectes sonors a Amazon. Megafonia (T1E4).....38
Figura 30: Efectes sonors a UNE. Megafonia (T1E4).....38
Figura 31: Efectes sonors. Preses aclamant Zulema (T1E4).....38
Figura 32: Música ambiental. Guàrdia a la cel·la (T1E4) 38
Figura 33: Música ambiental. Música d'acció (T1E4).....39
Figura 34: Música ambiental. Música d'intriga (T1E4).....39
Figura 35: Correcció de l'error de comprensió (T1E4).....39
Figura 36: Correcció de l'error de comprensió (T1E4).....39
Figura 37: Respostes sobre informació sonora.....41
Figura 38: Respostes sobre identificació dels personatges.....42

1. Resum

La subtitulació per a persones sordes o amb discapacitat auditiva (d'aquí en endavant SPS) és una tècnica de traducció audiovisual per a l'accessibilitat de la comunitat sorda als mitjans audiovisuals. Està regulada per la norma UNE 153010, que va aparèixer l'any 2003, i va ser revisada l'any 2012. En aquest treball, es donarà, primer de tot, una visió global de l'estat de la SPS a Espanya des que va aparèixer a la televisió, fins a avui amb l'auge de les plataformes digitals. En segon lloc, veurem els paràmetres tècnics que regeixen la SPS, com la identificació dels personatges o els efectes sonors, i es farà una avaluació del contingut d'una sèrie emesa a una plataforma a Internet segons la norma mencionada anteriorment. Posteriorment, es faran els canvis necessaris d'uns extractes d'aquesta mateixa sèrie. Finalment, es farà un protoestudi de recepció amb els receptors en qüestió per tal de comprovar si la norma s'adequa a les seves necessitats i si altres alternatives a la norma són també plausibles.

Paraules clau: SPS, accessibilitat, comunitat sorda, mitjans audiovisuals, traducció audiovisual (TAV), Espanya.

Abstract

Subtitling for the deaf or hard of hearing (from now on, SDH) is an audiovisual translation technique for the accessibility of the deaf community to the audiovisual media. It is regulated by UNE 153010, which appeared in 2003 and was revised in 2012. On the one hand, this paper is intended to make an overview of the status of the SDH in Spain, from its appearance until today, with the rising of the online platforms. On the other hand, the parameters that rule the norm will be discerned, such as the way in which the characters are identified or the sound effects are displayed. There will also be an evaluation of the content of a series in an online platform according to the above norm. Subsequently, excerpts from this series will be changed according to the criteria of the receiver. Finally, a study will be made in order to check whether the standard is adapted to their needs and to see if there are other plausible alternatives to the norm.

Keywords: SDH, accessibility, deaf community, audiovisual media, audiovisual translation (AVT), Spain.

2. Introducció i objectius

La subtitulació per a persones sordes i persones amb discapacitat auditiva (SPS) és un tipus de traducció audiovisual per a l'accessibilitat de la comunitat sorda al món audiovisual. La motivació d'aquest projecte sorgeix de la inquietud de donar valor a les necessitats de la comunitat sorda quant a la subtitulació. Anteriorment, s'han fet diversos estudis avaluant la qualitat de la SPS a Espanya, tant a televisió com a les plataformes en línia sota demanda i al cinema, i demostren que cal posar-hi més esforços per millorar-la. Amb la quantitat de contingut que trobem avui dia als mitjans audiovisuals, és necessari que la comunitat sorda pugui rebre la mateixa informació que les persones oients reben.

La norma espanyola que s'avaluarà en aquest treball data del 2012, ja fa gairebé deu anys, i veient la rapidesa amb què les TIC i Internet avancen, aquesta també hauria d'avançar cap a una altra direcció. De fet, segons García-Prieto (2018), entre les persones sordes i les oients hi ha una bretxa digital si parlem de les plataformes de vídeo *online* sota demanda: "el vídeo a la carta o a petición es también un servicio de comunicación audiovisual por su similitud con la televisión, ya que, entre otras cuestiones, compite por la misma audiencia" (Ibíd, 2018: 1288). El dret de les persones sordes o amb discapacitat auditiva a l'accessibilitat, l'auge d'Internet i els nous models de consum *online*, entre d'altres coses, justifiquen la investigació del present i futurs treballs al voltant d'aquesta temàtica.

Aquest treball té com a objectiu principal fer una revisió de l'estat de la SPS a Espanya des de l'origen fins ara, des de la seva aparició a la televisió fins al gran creixement de la quantitat de contingut audiovisual que es produeix a Internet. Com a subobjectius, es volen delimitar els paràmetres que regeixen la SPS segons la norma UNE 153010 (2012) i també analitzar i avaluar la qualitat i l'efectivitat de la SPS mitjançant l'anàlisi d'un recurs audiovisual d'una plataforma a Internet respecte a la norma. D'altra banda, es vol fer una proposta de SPS d'aquest mateix recurs que respecti els criteris de la norma. Finalment, es farà un estudi exploratori de recepció per veure si la norma i les convencions s'ajusten al criteri de l'audiència o del receptor: les persones sordes o amb discapacitat auditiva.

Cal apuntar, tal i com diu Carmen Cuéllar, que les dificultats a l'hora de fer un estudi d'aquest tipus i una valoració de les normes reguladores de la SPS rauen en la heterogeneïtat del col·lectiu de persones sordes, entre les quals hi podem trobar diferències degut al moment d'aparició i la detecció de la pèrdua auditiva, el grau de pèrdua auditiva, el grau d'exposició a la llengua i l'educació rebuda, entre d'altres (Cuéllar, 2016: 56). Tenint en compte això, també suposem que les necessitats de cada persona amb aquesta discapacitat sensorial seran diferents entre elles, per tant, també ho seran si ens referim a la subtitulació i a la seva avaluació de la qualitat de la SPS.

3. Fundamentació teòrica i conceptual

Per començar, és important apuntar que a Espanya, l'única dada oficial de què disposem del nombre de persones sordes o amb discapacitat auditiva data de l'any 2008, d'una enquesta duta a terme per l'Institut Nacional d'Estadística anomenada «Encuesta de Discapacidad, Autonomía Personal y Situaciones de Dependencia» (INE, 2008). En aquesta, hi veiem que un 2% de la població total té aquest tipus de discapacitat sensorial, però sabem que a dia d'avui 5 de cada 1000 nens presenten algun problema d'audició i un de cada mil sordesa, i que aquesta xifra ha augmentat considerablement, tot i no haver-hi enquestes estadístiques que ho assenyalin (Ag Bell, 2019). Si partim d'aquesta informació, no és difícil imaginar que l'accessibilitat als mitjans audiovisuals té carències respecte a les seves necessitats.

L'article 10.2 de la Constitució Espanyola estableix que "las normas relativas a los derechos fundamentales y a las libertades que la Constitución reconoce se interpretarán de conformidad con la Declaración Universal de Derechos Humanos y los Tratados y acuerdos internacionales sobre las mismas materias ratificados por España" (BOE, 1978: 4). I és en aquesta Declaració Universal dels Drets Humans (Access Info, 2019) on hi trobem una menció, a l'article 19, on s'especifica que el dret a l'accés a la informació és un dret inherent i essencial per a la llibertat d'expressió. Això fa que l'accessibilitat a la informació dels mitjans audiovisuals i, en aquest cas, al contingut audiovisual, és un dret fonamental no només per a les persones normo-oients, sinó també per a les persones amb discapacitat sensorial.

Actualment, l'accessibilitat per a persones amb discapacitat sensorial als mitjans audiovisuals consta de tres modalitats principals: la subtitulació per a persones sordes o persones amb discapacitat auditiva (SPS), l'audiodescripció (AD) i la interpretació en llengua de signes (ILS). A part d'aquestes, últimament s'està posant més èmfasi en el reparlat o *respeaking* (RS) i l'audiosubtitulació (AST), com a tècniques innovadores.

La modalitat de traducció audiovisual que ens ocupa, la SPS, es defineix com:

> «Una modalidad de trasvase entre modos (de oral a escrito) y, en ocasiones, entre lenguas; consiste en presentar en pantalla un texto escrito que ofrece un recuento

semántico de lo que se emite en el programa en cuestión, pero no sólo de lo que se dice, cómo se dice (énfasis, tono de voz, acentos e idiomas extranjeros, ruidos de la voz) y quién lo dice sino también de lo que se oye (música y ruidos ambientales) y de los elementos discursivos que aparecen en la imagen (cartas, leyendas, carteles, etc.)» (Pereira, 2005: 162).

3.1 El paper del subtitulador

La SPS, com a modalitat de traducció audiovisual, comporta tres tipus de traduccions: intralingüística, interlingüística i intersemiòtica (Martínez Martínez, 2015: 96). Id est, una traducció del canal oral a l'escrit; una traducció a un altre idioma que no sigui l'audible i una transcripció dels efectes sonors. És evident, però, que tot i ser una modalitat de traducció audiovisual, la SPS té al cap i a la fi una finalitat purament visual i el subtitulador ha de ser l'encarregat de portar-la a terme i saber tractar el text de partida i el text d'arribada de la manera convenient. És a dir**,** partint de la coneguda teoria de la comunicació de Weaver i Shannon (1949) que veiem a la Figura 1 en què l'emissor i el receptor descodifiquen un missatge a través del canal auditiu, el procés comunicatiu audiovisual en el cas de les persones sordes o amb discapacitat auditiva canvia. A continuació, parlarem de l'estat de la qüestió de la SPS, i veurem com canvia aquest procés comunicatiu en la SPS quan analitzem els paràmetres explicats per la norma UNE 153010 de 2012.

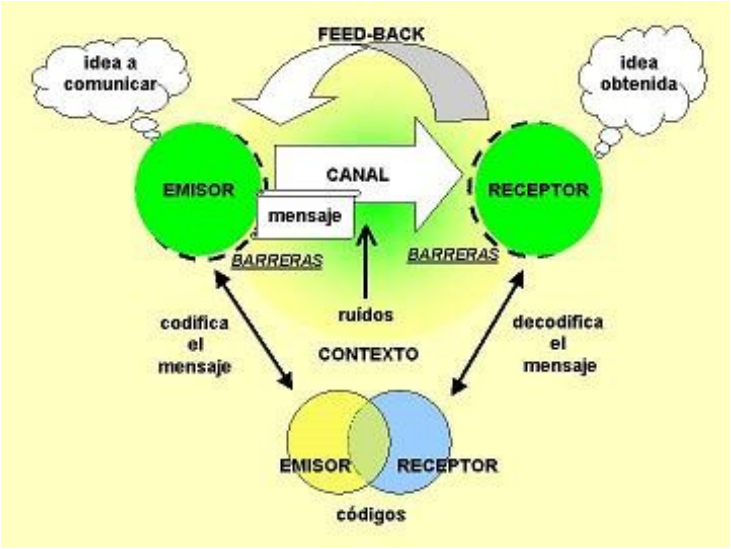

Figura 1: El procés comunicatiu segons Weaver i Shannon (1949).
Font: shorturl.at/fgBHM [Últim accés: 25/05/2021]

A part de la competència lingüística, que inclouria un coneixement ampli de la llengua materna i la llengua a la qual se subtitula, el subtitulador ha de tenir competències temàtiques, tecnològiques i aplicades (Díaz Cintas, 2007). És a dir, el subtitulador de SPS ha de conèixer de manera general l'accessibilitat i la discapacitat i tenir un domini d'eines especialitzades (Cuéllar, 2016). A diferència del subtitulador per a persones oients, aquest o aquesta ha de tenir uns coneixements concrets, com veurem quan analitzem els paràmetres tècnics de la SPS.

3.2 La SPS: estat de la qüestió

3.2.1 Història

Fent una mirada enrere, l'origen de la subtitulació per a persones sordes és molt recent, tenint en compte que la subtitulació per a persones oients va sorgir als anys 20 del segle XX, després de l'aparició del cinema sonor. La SPS, doncs, va aparèixer per primer cop l'any 1970 als Estats Units, quan la NBC (*National Broadcasting Company*), la va fer servir amb forma de subtítols tancats (subtítols en una pista d'àudio independent, veure final del 3.2.4), i un descodificador amb senyals de freqüència de temps amb l'interval blanc vertical (IBV) (Pereira, 2005: 163). Des de llavors, es van començar a fabricar televisors amb aquest descodificador incorporat. Tres anys més tard, el 1973, a la televisió pública americana, la PSB (*Public Broadcasting Service*), es van retransmetre els informatius amb subtítols oberts (gravats al vídeo, veure 3.2.4) , fet que no va agradar a la població oient perquè no podien triar si incloure'ls o no (Pereira, 2005: 163).

Pel que fa a Europa, la BBC va ser i és la cadena líder de la SPS, ja que van acostar els subtítols a la comunitat sorda l'any 1979 i avui dia la cadena subtitula, des del 2008, el 100% de la seva programació (Tamayo, 2015: 38). En altres països europeus, aquest fet va tenir lloc els anys 80 i 90, tot i que no amb tanta implicació com en el cas del Regne Unit.

A Espanya, concretament a la televisió pública de Catalunya, la CCRTV, aquest fet va tenir lloc el 1990. Poc més tard, TVE s'hi va afegir i entre 1997 i 2003 altres cadenes com Telecinco, Antena3, Disney Channel, entre d'altres, van incorporar la SPS (Martínez Martínez, 2015: 95). Tot i aquesta

incorporació gradual en diferents països, l'oferta de programes que oferien aquesta accessibilitat era molt reduïda i ocasional.

Quant a cinema, l'any 1993, la confederació FIAPAS (Confederación Española de Padres y Amigos de los Sordos), va començar a projectar subtítols en VHS i a mitjans dels 90, també en DVD. Des de llavors, a Espanya s'ha intentat des dels governs fer els mitjans audiovisuals més accessibles implantant lleis i normes. Com a destacables, per exemple, l'any 2001 es va aprovar la Llei 15/2001 de Foment i Promoció de la Cinematografia i el Sector Audiovisual, en la qual s'hi incloïen incentius per pel·lícules que introduïssin mesures per a l'AD i la SPS (Martínez Martínez, 2015: 90). Nou anys més tard, es va proposar la Llei General de la Comunicació Audiovisual (Llei 7/2010 i posterior modificació 6/2012), que establia una quota mínima de subtítols a les televisions públiques i privades, com es veu a la Figura 2 i que segueix vigent fins avui dia (Cuéllar, 2016:53 i García-Prieto, 2020: 25):

SERVICIO	TV PÚBLICA	TV PRIVADA
Subtitulado	90%	75%
Audiodescripción	10 horas/semana	2 horas/semana
Lengua de signos	10/horas semana	2 horas/semana

Figura 2: Quota mínima de SPS a la televisió.
Font: García-Prieto, 2020.

Aquesta llei en teoria és aplicable també a les plataformes digitals sota demanda, tot i que moltes vegades no és així. A més, cal tenir en compte que no només es tracta de la quantitat de subtítols emesos, sinó també de la qualitat dels mateixos. Per seguir, l'any 2007 es publica la llei 27/2007 amb la que es reconeix les llengües de signes espanyoles i es regulen el mitjans de comunicació oral de les persones sordes, amb discapacitat auditiva i sord-cegues (Cuéllar, 2016: 53). És llavors també quan s'estableixen les bases pel Centro Español del Subtitulado y la Audiodescripción (CESyA), que des de llavors és un pilar fonamental, ja que es dedica a treballar per l'accessibilitat mitjançant aquestes dues tècniques, entre d'altres coses com la investigació o la formació. Més tard, l'any 2013 també trobem la llei principal sobre la igualtat, la llei 1/2013ii d'Igualtat d'Oportunitats, no Discriminació i Accessibilitat Universal de les Persones amb Discapacitat, coneguda com a LIOUNDAU.

L'any 2003 va suposar un punt d'inflexió a Espanya, coincidint amb la declaració de l'Any Europeu de les Persones amb Discapacitat al publicar-se la norma UNE 153010: 2003: *Subtitulado para personas sordas y personas con discapacidad auditiva. Subtitulado a través del teletexto* (Martínez Martínez, 15: 91). En aquesta norma s'intentaven estandarditzar els paràmetres de la SPS exclusivament al teletext, i es va revisar l'any 2012 per donar cabuda als avenços tecnològics, fet que explicarem més endavant.

3.2.1.1 La SPS a TV3 i TVE

La Televisió de Catalunya, la CCRTV, com hem apuntat més amunt, va ser la cadena pionera de la SPS a Espanya l'any 1990 amb l'emissió d'una pel·lícula. Des de llavors, no només han complert amb la quota mínima d'hores establerta per la llei 7/2010 (Figura 2), sinó que també ofereixen cinc modalitats de subtitulació diferents: la subtitulació en diferit (des del 1990), la subtitulació en directe amb preparació prèvia, la subtitulació en directe sense preparació prèvia amb un resum (les dues des del 2003), la subtitulació amb transcripció literal i la subtitulació a la carta (Orero i Matamala, 2008: 302). També incorporen la Llengua de Signes Catalana (LSC) i l'audiodescripció des de l'any 1998, tal i com apunten també al web (Ibíd, 2008: 306).

Al seu web hi trobem un apartat dedicat a l'accessibilitat amb una declaració d'accessibilitat i l'explicació de les diferents tècniques que ofereixen: l'AD, la SPS i la LSC. A la declaració es comprometen a fer accessibles els llocs web, conforme amb Reial Decret 1112/2018, de 7 de setembre, sobre accessibilitat dels llocs web i aplicacions per a dispositius mòbils del sector públic.

Les cinc modalitats que ofereixen quant a SPS es trien depenent de l'emissió que es tracta. En primer lloc, la subtitulació en diferit és aquella que es fa amb antelació sempre i quan es tingui el material amb antelació. És a dir, la subtitulació de pel·lícules, sèries, dibuixos animats, documentals, etc. En segon lloc, TV3 fa servir el sistema de subtitulació en directe amb preparació prèvia als telenotícies del migdia i del vespre i el canal de notícies 324 (Ibíd, 2008: 302). Pel que fa als que no tenen preparació, són els especials de telenotícies, les notícies d'última hora o la informació meteorològica en què, segons especifiquen al web, és molt important la informació visual. A diferència de l'anterior, el sistema en què es fa servir la transcripció literal, el més

important és el que s'hi diu. Finalment, la subtitulació a la carta està subtitulada en català i castellà i en alguns casos en àrab i en versions originals.

Com a últim apunt en referència a la televisió pública catalana i la subtitulació a temps real o en directe, cal destacar que TV3 té un programa propi. L'estenotípia fa servir un sistema fonètic per transcriure la seqüència de sons i donada la inexistència d'algun programa de reconeixement de veu, TV3 va crear el seu propi sistema que tracta d'un multiplex de cinc subtituladors col·locats en roda amb un teclat. Això vol dir que hi ha cinc pantalles desdoblades en dos, en què una mostra el programa que s'està subtitulant i l'altra amb tres finestres per escriure-hi. Amb un sistema de semàfor (vermell, groc, verd) i quan la pantalla apareix el color vermell, el subtitulador comença a teclejar i quan apareix el verd ha d'anar acabant (Ibíd, 2008: 303).

Figura 3: Subtitulació en directe amb cinc operadors.
Font: Orero y Matamala, 2008.

Pel que fa a Televisió Espanyola va començar a emetre contingut audiovisual l'any 1956. L'any 2009, Radio Televisión Española (RTVE) va publicar un informe anomenat «Apostamos por la accesibilidad» en el qual feien una avaluació de l'opinió de les persones sordes o amb discapacitat auditiva quant a la qualitat de la SPS (Gómez Macià, 2015: 13). L'any 2011 RTVE ja subtitulava 6.374 programes, amb la cadena Clan, per al públic infantil, la seva cadena líder en accessibilitat amb un 100% de programes subtitulats davant del 90% de La 1 i un 80% de La 2 (Ibíd, 2015: 14). Actualment subtitula gairebé tot el seu contingut a la carta.

3.2.2 Les plataformes digitals en *streaming* i la seva accessibilitat*:* VOD

L'aparició de la TDT (Televisió Digital Terrestre) a Espanya va suposar un canvi important, però la societat ha anat evolucionant amb les noves tecnologies i la manera de consumir productes audiovisuals també (Herrero, 2020: 4). Ens considerem la Societat de la Informació (SI), terme ja molt estès des de fa dècades, entès segons la Comisión Sociedad Información (Cabero, 2004: 34) com:

> «(...) un estadio de desarrollo social caracterizado por la capacidad de sus miembros (ciudadanos, empresas y Administraciones públicas) para obtener, compartir y procesar cualquier información por medios telemáticos instantáneamente, desde cualquier lugar y en la forma que se prefiera.»

Amb la rapidesa amb la qual avancem, gairebé tot gira al voltant de les TIC (Tecnologies de la Informació i la Comunicació) i estem profundament immersos en una rapidesa de canvis constant. De fet, encara no s'ha fet totalment el canvi de l'analògic al digital, però sembla que no trigarà molt a ocórrer. A més, les plataformes digitals en *streaming* o també anomenades sota demanda o a la carta (*Video On-Demand,* VOD), estan guanyant força des de fa uns anys. Entenem per VOD aquells vídeos que es poden visualitzar a la vegada que s'estan descarregant i sense cap restricció horària. S'envia el vídeo des d'un servidor principal o una xarxa en la qual està emmagatzemat i mostrant-ho en una pantalla (Herrero, 2020: 10).

Per parlar de la incidència de les plataformes digitals en les nostres vides, avancem ja que en aquest treball s'analitza una plataforma en *streaming*, Amazon Prime Video. Per posar-nos una mica en context, Amazon va crear el seu primer servei de vídeo per Internet a través d'Amazon Unbox, que consistia en la venta i lloguer de pel·lícules i programes de televisió a través de la descàrrega (Ibíd, 2020: 10). No va ser fins que Netflix va treure el servei en *streaming* que Amazon va treure Amazon Prime Video, una plataforma de pagament que va sorgir l'any 2011 i va arribar a Espanya l'any 2016 (Ibíd, 2020: 9). Des de llavors ha ofert pel·lícules, sèries i canals (produccions pròpies o no) als clients d'Amazon gratuïtament i és una de les plataformes més utilitzades pels espectadors, juntament amb Netflix, HBO i Movistar+ (Barlovento, 2020). A part d'aquestes, any rere any n'apareixen de noves, com ara la recent incorporació de Disney+.

Fa un any, Barlovento Comunicación explicava que a Espanya s'havien superat els 10 milions de llars i 23 milions de persones que consumien televisió de pagament, ja fos tradicional o OTT (*over-the-top)*, tot i que aquestes últimes tenien un major abast (Barlovento, 2020). El terme OTT s'utilitza per designar les transmissions a Internet sense la necessitat que la plataforma controli el contingut que s'està emetent. L'informe també apuntava que les edats que consumien més la plataforma Amazon Prime Video són d'entre 35 i 44. Com podem veure a les Figures següents, és evident, doncs, que les plataformes en *streaming* estan desbancant la televisió de pagament tradicional com pot ser Vodafone o Jazztel.

PLATAFORMA	INDIVIDUOS	HOGARES
TOTAL (IND. 14+)	40.565.000 / 100%	18.716.000 / 100%
TOTAL OTT	16.395.000 / 40,4%	7.251.000 / 38,7%
NETFLIX	14.113.000 / 34,8%	6.172.000 / 33,0%
AMAZON PRIME VIDEO	5.872.000 / 14,5%	2.667.000 / 14,3%
HBO	3.751.000 / 9,3%	1.754.000 / 9,4%
DAZN	702.000 / 1,7%	281.000 / 1,5%
MOVISTAR+ LITE	432.000 / 1,1%	195.000 / 1,0%
SKY	332.000 / 0,8%	133.000 / 0,7%

Figura 4: Audiència OTT.
Font: Barlovento Comunicación, 2020.

PLATAFORMA	INDIVIDUOS	HOGARES
TOTAL IND. 14+	40.565.000 / 100%	18.716.000 / 100%
TOTAL PAGO TRADICIONAL	12.328.000 / 30,4%	5.202.000 / 27,8%
MOVISTAR+	7.237.000 / 17,8%	3.043.000 / 16,3%
VODAFONE / ONO	2.510.000 / 6,2%	1.057.000 / 5,7%
ORANGE TV / JAZZTEL TV	1.708.000 / 4,2%	713.000 / 3,8%
EUSKALTEL	514.000 / 1,3%	201.000 / 1,1%
TELECABLE	217.000 / 0,5%	121.000 / 0,7%
R	185.000 / 0,5%	94.000 / 0,5%

Figura 5: Audiència televisió de pagament tradicional.
Font: Barlovento Comunicación, 2020.

Quant a l'accessibilitat de les plataformes digitals, la normativa sobre televisió a Europa i Espanya ha inclòs el vídeo sota demanda a la regulació audiovisual en la qual s'hi incloïa la televisió. Per aquest motiu, el VOD havia de seguir els mateixos patrons d'accessibilitat que els altres mitjans audiovisuals. Tot i així, no va ser fins a l'any 2007 que es va incloure al «Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales» una al·lusió explícita al dret de les persones amb discapacitat a tenir ple accés al contingut audiovisual (García-Prieto, 2020: 23). S'ha de dir, però, que la norma europea va ser del tot vinculant fins al 2018.

3.2.3 El receptor de la SPS

En aquest punt que ja hem fet un repàs de la història i l'estat de la SPS i hem explicat què és, hem de posar la mirada en el receptor de la SPS per tal d'entendre la importància de la seva accessibilitat als mitjans audiovisuals. Per tant, a continuació delimitarem els tipus i graus de discapacitat auditiva que hi ha a la comunitat sorda seguint el treball de Tamayo de 2015.

Quan parlem de discapacitat auditiva s'ha de tenir en compte el moment, la causa o el grau, per entendre les necessitats clau de la comunitat sorda a l'hora d'acostar-se a la SPS. Trobem, doncs, dos tipus de discapacitat partint del moment de la pèrdua d'audició: prelocutiva o postlocutiva, és a dir, abans o després d'aprendre la llengua oral (abans dels tres anys o després). Això és molt important ja que determinarà el mètode de comunicació de la persona, de la mateixa manera que la seva capacitat lectoescriptora, l'accés a la cultura i la informació i el seu contacte amb la comunitat normo-oient (Tamayo, 2015: 23).

Seguidament, també podem distingir diferents orígens de la disfunció auditiva: de transmissió, neurosensorial o mixta. El primer, que fa referència a l'oïda externa, succeeix quan aquesta no permet que els sons entrin, encara que l'oïda interna estigui intacta. El segon, té a veure amb l'oïda interna i/o les vies nervioses i, en aquest cas, el cervell no pot processar els sons que hi arriben. Finalment, la mixta és una mescla dels dos tipus que acabem de mencionar (Ibíd, 2015: 22).

Pel que fa al grau de discapacitat auditiva, aquest es mesura en decibels i pot ser lleu, mig, sever o profund, amb 20-40 dB, 40-70 dB, 71-90 dB o més de 91 dB, respectivament. A més, a tall

d'informació, també hi juga el paper de la causa de la pèrdua auditiva, que pot ser genètica o adquirida, i el tipus d'ajuda a l'audició (implants, audiòfons o cap dels dos).

Per acabar, tenint en compte això, també és important saber la classificació dels mètodes de comunicació que pot tenir una persona sorda o amb discapacitat auditiva. En primer lloc, parlem del mètode oral o oralisme, en el qual l'objectiu principal és la comunicació oral i en què es recorre a ajudes tècniques i protètiques entre les quals trobem els implants, els audiòfons, la lectura labial, etc. (Borregón, 2014). En segon lloc, parlem del mètode verb-tonal, en el qual s'intenten aprofitar restes auditives o perceptives mitjançant amplificadors i vibradors per aconseguir adquirir la llengua oral. En tercer lloc, parlem de paraula complementada o *Cued Speech* quan ens referim al mètode en què s'utilitzen vuit configuracions de la mà realitzades en tres posicions: costat, barbeta i coll (Torres, 1991). A continuació, s'expliquen breument la resta de mètodes de comunicació per a les persones sordes, que està basat en Borregón, 2014: 20-80:

-El mètode bimodal o mixt. Es tracta d'utilitzar signes per representar la llengua verbal combinant la forma oral i la signada.
-L'escriptura gràfica. Es tracta de la representació dels sons de les paraules, sistema semblant al Braille per als cecs.
-La dactilologia o alfabet manual. Consisteix a lletrejar a l'aire com s'escriuen les paraules. A la llengua de signes, s'utilitza, per exemple, per expressar topònims.
-La comunicació total. Es tracta de combinar tots els anteriors segons les circumstàncies.
-El mètode signat o la llengua de signes. La llengua de signes és un mètode no verbal, signat, visual i d'expressió corporal. És el mètode de més fàcil adquisició dels de la llista per a les persones sense audició funcional. És independent de la comunicació verbal en la seva forma oral o escrita i del sistema alfabètic.
-La signo-escriptura. És una representació gràfica dels signes, però no aporta informació de com articular o organitzar les paraules.

En la següent Figura veiem un esquema explicatiu dels mètodes que acabem d'explicar segons si són bilingües o monolingües i naturals o no (no és natural en aquest cas quan el sistema auditiu és la via d'aprenentatge):

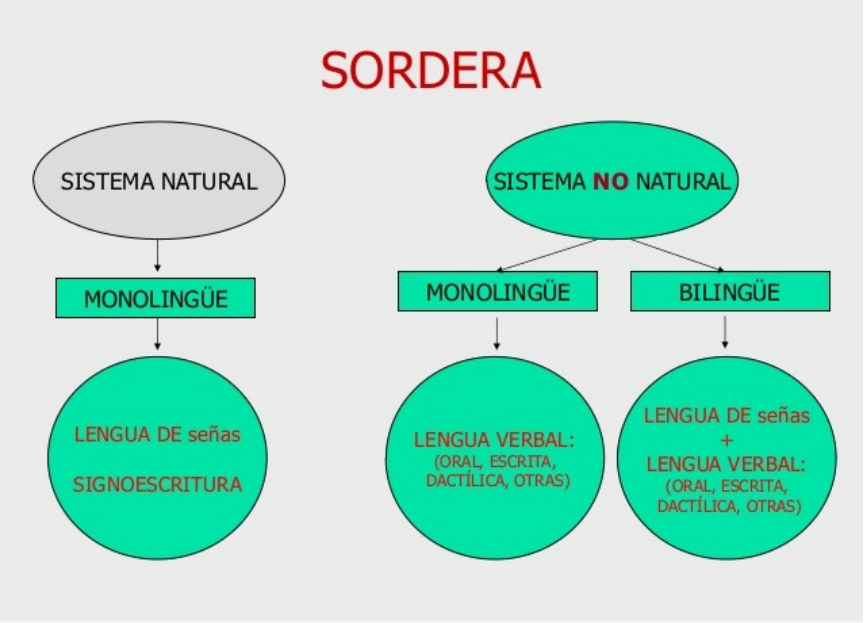

Figura 6: Esquema dels mètodes de comunicació de les persones sordes.
Font: shorturl.at/tOPT6 [Últim accés: 05/06/2021]

3.3 Els tipus de subtítols

A part del receptor de la SPS, hem de saber que quan parlem de subtítols, hem de distingir entre diverses modalitats. Intentem aquí fer-ne una pinzellada per conèixer la seva relació amb la SPS i les persones sordes o amb discapacitat auditiva.

En primer lloc, trobem la parella de subtítols intralingüístics o interlingüístics. Als primers, només hi ha un canvi del medi oral a l'escrit, no hi ha un canvi d'idioma (Tamayo, 2015: 42). És a dir, no hi ha diferència entre el que es diu i el que s'escriu, com és el cas dels subtítols interlingüístics. Avui dia a Espanya la majoria són del primer tipus.

En segon lloc, tenim els subtítols gravats, en directe i en semi-directe. Com els seus noms indiquen, els subtítols gravats s'insereixen prèviament, i en els subtítols en directe, s'utilitza majoritàriament el reparlat o *respeaking* (encara que no exclusivament), una tècnica de reconeixement de veu. En els subtítols semi-gravats també es fa servir aquesta tècnica en què la persona que fa el reparlat disposa d'un guió que «puede ser alterado en la emisión en directo» (Ibíd, 2015: 44).

En tercer lloc, es diferencien els subtítols oberts, per sobre-projecció (*over-projection)* o tancats. Els subtítols oberts, com ja hem comentat anteriorment, són subtítols que no estan gravats sobre l'arxiu i no es poden separar. Rarament trobem aquest tipus de subtítols per a persones sordes a la televisió a Espanya; s'emeten com a subtítols per a persones normo-oients. La sobre-projecció són els subtítols en els quals «un cañón de proyección proyecta los subtítulos sobre la pantalla, però estos no se insertan en el producto audiovisual» (Ibíd, 2015: 43). En el cas dels subtítols tancats es tracta d'un arxiu independent amb informació addicional al text parlat que l'audiència escull si vol incloure o no. Finalment, a part d'aquests trobem altres tipus de subtítols, però en aquest treball parlarem de subtítols tancats o *closed captioning*, que són els que més es fan servir avui dia per a la SPS a les plataformes en línia.

3.4 Norma UNE 153010: 2012 i precedents: UNE 153010: 2003

Com ja s'ha vist anteriorment, la norma UNE 153010: *Subtitulado para personas sordas y personas con discapacidad auditiva. Subtitulado a través del teletexto* de l'any 2003, era una norma que intentava regular els paràmetres de la SPS; no era d'obligat compliment, però oferia patrons de qualitat. Aquesta legislació buscava una homogeneïtat, però estava enfocada al teletext analògic, exclusivament per a la televisió (Orero et al., 2007: 37). La norma va ser redactada pel Subcomitè 5 del Comitè Tècnic de Normalització (CTN) 153 de l'AENOR (Associació Espanyola de Normalització i Certificació) i hi van participar associacions de persones sordes, empreses de subtitulat i mitjans audiovisuals, universitats, organismes estatals i FENIN, com a secretaria del Subcomitè (Martínez et al., 2012). Aquesta norma es va decidir revisar l'any 2012 per un seguit de carències que la mateixa comunitat sorda reclamava i que estudis de recepció confirmaven. En termes generals, en aquesta norma s'hi van treure els requisits específics del teletext i se'n van redactar més generals, a causa, en part, del canvi que ha suposat un major i diferent consum de mitjans audiovisuals.

Com hem dit, doncs, a l'UNE 153010 de 2012 veiem que ja no hi apareix el *Subtitulado a través del teletexto*, ja que va quedar desfasat amb el cinema i el DVD en el seu moment, i especialment ara amb el gran auge de les plataformes a Internet. La norma de 2012 millora el contingut i l'enfocament al tema que ens ocupa, per començar, en tant que la de 2003 només tenia 18 pàgines i aquesta en té 30. A més, la revisió va enfocada a homogeneïtzar, harmonitzar, unificar,

professionalitzar i fer consistents els criteris de la norma (Martínez Martínez, 2015: 93), cosa que l'anterior només volia significar un punt de partida. D'altra banda, Cuéllar (2016: 56) valora positivament l'augment d'exemples i notes clarificadores per ajudar al subtitulador amb els problemes que es pot trobar quan emprèn la tasca de fer una SPS i per clarificar què és normatiu i què és addicional. Tot i així, a causa de la no obligatorietat de la norma, a Espanya trobem que cada autonomia, empresa, canal, etc. decideix de quina manera presenta els subtítols en pantalla, fet que porta a velocitats de lectura impossibles i errors ortogràfics, entre d'altres (Martínez Martínez, 2015: 96). Una possible solució seria l'homogeneïtzació i l'obligació de complir amb la norma amb les conseqüents sancions si no se seguís.

A continuació, farem un breu resum del que podem trobar a la norma del 2012, on s'hi defineixen uns paràmetres a seguir. En qualsevol cas, hem de tenir sempre en compte l'heterogeneïtat del col·lectiu de persones sordes o amb discapacitat auditiva, i que aquesta norma actualment no defineix criteris de qualitat per elaborar subtítols adaptats, sinó que van dirigits a un màxim de població (Cuéllar, 2016: 53). L'anàlisi de la norma del 2012 servirà com a pas previ al marc empíric del treball.

3.5 Paràmetres tècnics en la SPS segons la norma UNE 153010 de 2012

Els paràmetres que regeixen la SPS que trobem a la norma UNE de 2012 es podrien dividir en els següents aspectes, seguint l'explicació d'Arnáiz (2015) i de la pròpia norma UNE: els aspectes visuals, els aspectes temporals, la identificació dels personatges, els efectes sonors, la música i les cançons, la informació contextual i les veus en *off,* i els criteris editorials. Al final del document també hi ha uns annexos que fan referència a la precisió i el retard dels subtítols en directe, i a especificacions del color per a la identificació dels personatges, però en el present treball no en farem èmfasi ja que no està relacionat amb l'objecte d'estudi. S'han obviat també informacions concretes de, per exemple, la subtitulació en directe i el teletext que apareixen dins del cos del text.

A continuació veiem un resum de la norma, tot i que, en certs casos, la norma classifica certes informacions de manera diferent o les repeteix en diversos apartats. Aquí s'ha intentat compactar la informació.

3.5.1 Aspectes visuals

Els aspectes visuals fan referència als patrons que veiem a la pantalla. Hem de tindre en compte, doncs:

-La posició, els caràcters i les línies dels subtítols. La posició del text dels subtítols és a la part inferior centrats, sempre i quan no ocultin informació rellevant (AENOR, 2012: 8). És a dir, no poden tapar la cara de persones, o els rètols que apareixen a vegades en aquesta posició. Els subtítols no poden superar els 37 caràcters per línia i s'han d'escriure en dues línies (o tres, excepcionalment en el subtitulat en directe) per personatge, de la mateixa manera que en la subtitulació per a persones oients. Els subtítols s'han de posicionar de manera que «la línea superior sea más breve que la anterior» (AENOR, 2012: 16); han de ser visibles a 2,5 m i s'ha d'utilitzar caixa de subtítols obligatòriament.

3.5.2 Aspectes temporals

Els aspectes temporals fan referència a:

-La velocitat de lectura. Cal calcular que el subtítol tingui una velocitat de 15 caràcters per segon, incloent espais i signes de puntuació. En la norma de 2003, però, eren 19 cps (*character per second*). Aquests càlculs no són una ciència exacta ja que entre oients tampoc ningú té la mateixa velocitat de lectura. Factors com «la edad, el bagaje educativo, la familiaridad con el subtitulado, con los personajes o con el tema del texto» (Tamayo, 2015: 80) poden ser claus a l'hora de comprendre els subtítols i la velocitat en què s'emeten. L'AENOR també recalca que aquesta velocitat de 15 cps, es podria reduir «mediante estrategias con las que economizar el vocabulario» (AENOR, 2012: 10).

-La velocitat del subtítol. En l'anomenada regla dels 6 segons, «en un período de tiempo de 6 segundos el espectador (medio) es capaz de leer y asimilar la información contenida en dos líneas de subtítulos» (Díaz Cintas, 2003: 117-118 a Tamayo 2015: 81). Això es tradueix en 140 o 150 wpm (*word per minute*). Això seria l'ideal, però per a les persones sordes o amb discapacitat auditiva, la norma del 2012 proposa 4,66 segons per llegir les dues línies. A la norma UNE actual no es contempla la pausa entre subtítols, però Tamayo senyala que de mitjana (tot i que hi ha discrepàncies entre els investigadors) hauria de ser un quart de segon.

-El sincronisme. Hi ha d'haver una sincronia labial, de canvi de pla, de locució i d'informació sonora. És a dir, el subtítol ha d'anar en concordança amb els llavis del personatge que està parlant en aquell moment, sempre que sigui possible. S'ha de tenir en compte el canvi de pla, i que concordi allò que posa al subtítol amb el que està passant a l'escena i el mateix passa amb la informació sonora i la locució.

3.5.3 La identificació dels personatges

Pel que fa a la identificació de personatges, i potser això és el que més dista de la subtitulació per a persones oients, és molt important que la persona sorda o amb discapacitat auditiva pugui diferenciar-los. «Necesitan de una explicitación de esta información, sobre todo cuando aparece más de un personaje en pantalla o en un mismo subtítulo, o cuando el personaje que habla no aparece en pantalla o no se le ve la boca» (Tamayo, 2015: 117). Això és possible de la següent manera:

-La prioritat a través de colors. Els subtítols de cada personatge, han d'anar marcats amb un color en termes de prioritat, segons la importància del personatge en escena. De més a menys prioritat, els colors serien els següents: groc, verd, cian, magenta i blanc. La identificació a través de colors és la tècnica prioritària «y en concreto el uso de colores claros sobre fondos oscuros" (Cuéllar, 2016: 58).

-Les etiquetes. En el cas que no fossin suficients els colors per distingir els personatges, hi hem d'incloure etiquetes, és a dir, el nom dels personatges entre parèntesis i en majúscula a l'inici del subtítol. P. Ex: (MARTA) Hola. També s'explicita que es poden fer servir abreviatures que s'han d'incloure el primer cop que presentem el nom del personatge (MARTA-M) i després fer-les servir a la resta del text audiovisual.

-Els guionets. És una forma complementària de les dues anteriors, però no s'utilitza molt. Els guionets, a més, no s'utilitzen en subtitulació per a dividir les paraules per motius de llegibilitat, però sí que es fan servir quan apareixen dos personatges parlant, tot i que només s'inclou el guionet en el segon personatge com en l'exemple:

He parlat amb ell.

- Jo l'altre dia també vaig parlar amb ell.

3.5.4 Els efectes sonors

Les persones sordes o persones amb discapacitat auditiva necessiten, a diferència de les persones oients, que s'incloguin en els subtítols els efectes sonors. Els efectes sonors «comprenden la información de los fenómenos acústicos no discursivos (...), los elementos audibles que no están vinculados a los enunciados de los personajes o del narrador» (Tamayo, 2015: 112). Aquests subtítols s'han de posicionar a la part superior dreta de la pantalla sempre que no siguin evidents. Han d'anar entre parèntesi, començar amb majúscula i amb color de fons fosc. Hem de tenir en compte també la substantivació o verbalització de l'efecte sonor com és el cas de *pluja, so de telèfon*, *aplaudiments*, etc. o bé fer servir la onomatopeia: *ring-ring, bup-bup.* D'una altra banda, els gestos sonors emesos pels personatges també s'han de diferenciar perquè designen qualsevol soroll que el personatge faci: *borda, aplaudeix, xiuxiueja* o *accent rus* com també és el cas de les interjeccions i les onomatopeies.

3.5.5 La música i les cançons

Primer de tot, hem de reconèixer si es tracta de música ambiental o argumental, que es diferencien perquè en l'argumental «la letra es relevante para la historia del texto audiovisual» (Tamayo, 2015: 131). Per tant, la música ambiental representaria la música alegre, d'acció, melancòlica, etc. Per a aquesta, s'ha d'identificar doncs el tipus de música (rock, pop, jazz), la sensació que transmet (tranquil·la, moguda, estrident) i, si és possible, identificar el títol i l'autor (p. ex. Preludi en C Major – J. S. Bach). Aquesta informació s'ha d'ubicar a la part superior de la pantalla, entre parèntesi i en majúscula inicial. Pel que fa a l'argumental, la lletra de les cançons ha de començar amb ♪ (o # si no es pot fer per motius tècnics) a l'inici i al final de la peça musical.

3.5.6 Informació contextual i veu en *off*

La informació paralingüística o informació contextual es refereix a aquella informació que representa les emocions i la intenció comunicativa dels personatges. O el que és el mateix,

> «El código paralingüístico incluye todo aquello que puede inferirse de los diálogos y la narración, però que no tiene que ver con las palabras, a saber, la prosodia, el ritmo, el volumen, el tono de voz, las pausas en el discurso, etc.» (Poyatos, 1993).

Pereira també anomena aquesta informació «ruidos de la voz» i és important diferenciar-la dels efectes sonors (o «ruidos ambientales», segons Pereira també), perquè designa de quina manera parlen els personatges o què volen expressar quan parlen. Per exemple, si un personatge parla amb sarcasme o està cridant denota una emoció que s'ha d'explicitar, no com en el cas del soroll de la pluja, que seria un efecte sonor. Aquesta informació ha d'aparèixer abans del text del subtítol entre parèntesi, en majúscula i amb el mateix color del personatge al qual fa referència: (IRÒNIC).

Cal però, marcar només aquella informació en la qual els personatges mostren de manera gestual o no verbal alguna cosa diferent a allò que diuen. Per tant, no s'ha d'intentar afegir tota la informació paralingüística, com en el cas dels efectes sonors, ja que seria contraproduent quant a l'agilitat de la comprensió dels subtítols (Neves, 2005). Tot i que depèn de molts factors com el moment de la pèrdua de l'audició o el grau de sordesa, entre molts d'altres, «la proxémica, la cinésica, los gestos faciales o incluso la iluminación aportan mucha información de la que la audiencia puede inferir el estado de ánimo o las intenciones comunicativas de un personaje» (Tamayo, 2015: 61).

-Pel que fa a les veus en *off*, el subtítol ha d'anar en cursiva si és possible per motius tècnics. Si no és possible, s'ha de marcar com la informació contextual: p. ex. (NARRADOR).

3.5.7 Els criteris editorials

-La segmentació. Els criteris de divisió del text són els mateixos que per a oients: aprofitar pauses i silencis, fer pauses gramaticals i fer un ús correcte de la puntuació; escriure en la línia inferior les conjuncions o nexes i no separar sintagmes nominals, preposicionals o verbals. Els subtítols han d'estar segmentats en unitats sintàctiques i sempre que sigui possible a cada línia hi ha d'haver una frase amb sentit complet. Per exemple, si tenim en compte que «no debería separarse un sustantivo de la preposición que le precede» (Tamayo, 2015: 88), no hauríem de segmentar una frase de així:

«Jo n'estava molt **de**

la meva mare quan era petita.»

-El lèxic i la sintaxi. La norma UNE aposta per la literalitat o *verbatim*: la transcripció literal de la llengua oral, tot i que els exemples que trobem avui dia aposten més per «usar vocabulario común, estructuras sintácticas simples y frases cortas» (Tamayo, 2015: 121). De la mateixa manera, pel que fa a la sintaxi, la norma diu que s'han d'intentar la «reducción de estructuras subordinadas complejas aprovechando otros recursos, como la coordinación o la yuxtaposición» (AENOR, 2012: 29).

-Les convencions ortotipogràfiques.

- La cursiva. S'utilitza, com ja hem dit abans, per les veus en *off,* en somnis, a la llunyania, etc. En definitiva, per tot allò que no surt a pantalla. Quan no és possible, s'utilitzen etiquetes en majúscula i entre parèntesi.

- Les majúscules. Una informació que considero important sobre la majúscula, és que ocupa més que la minúscula i «su legibilidad es de un 15% a un 20% menor, razón por la cual debería evitarse su uso» (Díaz Cintas, 2003). La norma UNE, com ja hem vist, explicita que només s'han d'utilitzar per la informació paralingüística o per les etiquetes d'identificació dels personatges.

- Les cometes i els punts suspensius. Les cometes es fan servir com a les normes lingüístiques generals de la llengua i «solo se deben utilizar los puntos suspensivos de acuerdo con las normas gramaticales y no para dividir frases en varios subtítulos» (AENOR, 2012: 16).

-Altres. A l'annex D de la norma, hi veiem algunes especificacions sobre estratègies mínimes per economitzar el vocabulari per quan no es pugui recórrer a la literalitat. S'ha de corregir la parla específica incorrecta, sempre i quan no defineixi al personatge en qüestió i s'han de respectar les normes gramaticals i ortogràfiques generals que segueix la Real Academia Española. S'ha d'eliminar la informació supèrflua com ara les repeticions o falques (p. ex.: bé) i fer servir tècniques com la simplificació o la reducció per reduir el número de caràcters i l'agilitat del text (Veure 3.3.8).

Pel que fa a les abreviacions i símbols s'han de representar, i si no és possible, escriure-les (€=Euro). Els numerals cardinals o ordinals s'han d'escriure «excepto cuando vayan acompañados de abreviaturas, signos o símbolos, vayan pospuestos al sustantivo al que se refieren, o sean fechas, horas, cantidades negativas o decimales» (AENOR, 2012: 17, veure 3.5).

Per acabar amb la norma de 2012, hem observat que s'han afegit alguns ítems que sorgien en debats sobre la norma de 2003 i seguidament en veurem alguns exemples, seguint Pereira i Lorenzo (2005).

- Identificació de personatges.

  «Pensemos en una escena de una película o serie en la que un personaje al que se le ha asignado el color blanco habla desde un lugar oscuro y de la información visual no se puede deducir quién es. Una posible solución, creemos que la más acertada, sería utilizar una combinación de estrategias de relación parlamento-personaje y añadir una etiqueta con el nombre del personaje antes de su intervención.» (Pereira i Lorenzo, 2005: 22)

Rectificació a UNE 2012:

«Nota 3: La técnica «uso de etiquetas» consiste en anteponer una etiqueta a cada subtítulo, de forma que se identifica al personaje de forma explícita. Las etiquetas se utilizan cuando no es posible o suficiente el uso de colores para identificar personajes y existe algún riesgo de confusión. Los puntos 6.4, 6.5, 6.6 y 6.7 proporcionan requisitos y recomendaciones sobre el uso de esta técnica» (AENOR, 2012: 11).

- Posició dels subtítols.

  «Atendiendo de nuevo a su espíritu homogeneizador, pensamos que la norma debería eliminar la posibilidad de situar los subtítulos de diálogo debajo de cada personaje que interviene y favorecer claramente la posición de los mismos en la parte inferior de la pantalla. (...) Además, la colocación de los subtítulos debajo de cada personaje aumenta el tiempo de lectura porque el ojo tiene que desplazarse constantemente por la pantalla.» (Pereira i Lorenzo, 2005: 22)

Rectificació a UNE 2012:

«Los subtítulos de todo aquello que no sean efectos sonoros deben aparecer centrados en la parte inferior de la pantalla excepto cuando oculten información relevante.» (AENOR, 2012: 8)

- La música i les cançons.

«Para señalar que se trata de una canción, podemos usar didascalias o bien la estrategia adoptada por algunos subtitulados ingleses, que consiste en el uso de una nota musical al principio y final de cada subtítulo de la canción y dos notas musicales para indicar que la canción termina. La desventaja de esta última técnica es que consume bastante espacio, tan preciado en esta modalidad de traducción audiovisual. Una solución intermedia que se podría aplicar en los casos de falta de espacio es usar la nota musical sólo al principio de cada subtítulo y en el subtítulo final la de inicio y las dos de cierre (Méndez, 2002: 122)» (Pereira i Lorenzo, 2005: 25).

Rectificació a UNE 2012:

«Cuando se subtitula la letra de una canción, se debe usar el símbolo de una nota musical (o almohadilla en el caso de que la tecnología no lo permita) al principio de cada subtítulo de la canción y, en el subtítulo final, una de inicio y otra de cierre» (AENOR, 2012: 15).

3.6 Tècniques de reducció de la informació en el text audiovisual

Com hem vist més amunt, en la SPS es fa especialment important utilitzar tècniques de reducció per motius com la velocitat de lectura o la velocitat del subtítol. En aquest apartat, veurem una mica més a fons algunes estratègies de reducció de la informació. En termes de reducció parcial podem parlar de la condensació, de la concisió o la simplificació, mentre que quan parlem de reducció total parlem d'omissió, supressió o eliminació (Cabo, 2014: 7).

La reducció consisteix a escurçar el text del subtítol per qüestions de temps, és a dir, per a que el receptor, en aquest cas, la persona sorda o amb discapacitat auditiva, disposi de més temps per llegir el subtítol (Tamayo, 2015: 128). La reducció parcial és aquella en què s'alteren les estructures sintàctiques i el vocabulari en comparació amb el text parlat. Per exemple (entre moltes d'altres):

- Estandarditzar el llenguatge o terminologia específica com en el cas de les pel·lícules o sèries sobre metges.
- Utilitzar paraules curtes (En l'actualitat vs. Avui).
- Fer servir pronoms quan es poden substituir sintagmes nominals sencers. Per exemple, podem substituir «L'estima», en comptes de dir «Ell estima a la Joana», sempre i quan hi hagi un referent que precedeixi la frase, perquè sinó el receptor no sap de qui s'està parlant.
- Simplificar estructures com ara canviar la passiva per l'activa o l'oració negativa per la positiva o a la inversa (Díaz Cintas, 2003: 207) («Vam provar d'anar a aquell lloc on no havíem anat mai» → «Vam provar aquell lloc nou» / «Beure alcohol a diari és molt dolent per la salut» → «Beure alcohol a diari no és sa»).
- Canviar estructures sintàctiques d'un verb en comptes de dos (Díaz Cintas, 2003: 207) («Jo voldria comprar pa i la Joana voldria comprar xocolata» → «Jo voldria comprar pa i la Joana xocolata»).
- Substituir preguntes indirectes per preguntes directes (Díaz Cintas, 2003: 207) («M'agradaria saber qui és el teu pare»→ «Qui és el teu pare?»).

En el cas de la reducció total, s'ometen totalment parts del text audiovisual depenent del context i de la seva importància quant a comprensió del text per la persona sorda o amb discapacitat auditiva (Cabo, 2014). Per tant, podem elidir:

- Frases redundants, repeticions innecessàries, frases amb valor fàtic (p. ex. «¿M'escoltes?»), salutacions, interjeccions, preguntes retòriques, fórmules de cortesia, enumeracions supèrflues («Va, som-hi, que hem de marxar, va, anem.»), frases o referències a elements que se sobreentenen pel context, etc. (Díaz Cintas, 2003: 207).

En tot cas, si s'opta per utilitzar qualsevol d'aquestes estratègies, hem de tenir molta cura (en el cas dels subtítols) de respectar la lectura labial en concordança amb el subtítol per no despistar el receptor (Cabo, 2014: 9). A més, degut a les seves característiques especials, la SPS permet més llibertat a l'hora de fer-les servir i adaptar-les a les necessitats d'aquestes persones.

4. Marc empíric

4.1 Introducció

Per comprovar si les plataformes *online* o en *streaming*, en aquest cas Amazon Prime, s'ajusten a la norma UNE 153010: 2012 explicada anteriorment, es farà un estudi analitzant extractes de la sèrie *Vis a Vis* (2015). *Vis a Vis* és una sèrie de gènere dramàtic, de suspens i ambientada en una presó de dones. La sèrie va estar produïda en primera instància per Globomedia, per a Antena3. A la plataforma Amazon Prime la trobem en castellà i subtitulada en castellà, però ha estat doblada i subtitulada a altres llengües com ara l'anglès, el francès o el búlgar.

En aquest estudi, es realitzarà un anàlisi de dos capítols assenyalant les mancances respecte la norma, es farà una proposta de millora amb el programa de subtitulació Aegisub i es farà un protoestudi de recepció amb membres de la comunitat sorda mitjançant un qüestionari, per tal d'esbrinar quina proposta creuen que s'ajusta més a les seves necessitats i si hi ha una preferència significativa per una SPS que s'ajusti a la norma UNE, sobre una que no ho faci. A partir d'aquest estudi de cas, veurem si la norma UNE 153010: 2012 és útil per a la nostra audiència o si altres propostes tenen una millor acollida entre la comunitat sorda.

4.2 Objectius i pregunta de recerca

En el present estudi volem saber, el grau d'implementació de les disposicions de la norma UNE en plataformes digitals, concretament a la sèrie *Vis a Vis* d'Amazon Prime. Com a subobjectius, tal com hem exposat prèviament, es vol analitzar la qualitat dels subtítols de dos capítols de *Vis a Vis* segons les especificacions de la norma UNE 153010; fer una proposta d'aquests subtítols que s'adeqüi a la mateixa i, finalment, saber si aquesta proposta té una millor rebuda que la que proposa Amazon Prime Video, o bé no hi ha diferències per a la comprensió del text.

4.3 Hipòtesi

La hipòtesi inicial, d'una banda, és que les plataformes en línia, a causa de la quantitat i rapidesa amb què apareixen, i al poc interès per fer-les accessibles a les persones sordes o amb discapacitat auditiva, (o també a altres tipus de discapacitats) no aporten suficient qualitat a la SPS. És per això que es creu que no es té prou cura de la manera en què s'identifiquen els personatges, de com se segmenta el text, de com s'assenyalen els efectes sonors, la música ambiental i/o argumental i la informació paralingüística. Aquestes mancances podrien afectar potencialment als espectadors a l'hora de comprendre el contingut i poder seguir la trama de la sèrie. En el qüestionari que fem servir per al protoestudi de recepció, en què es pregunta explícitament per aquests paràmetres que s'acaben d'esmentar, s'espera que les persones sordes o amb discapacitat auditiva enquestades trobin grans diferències quant a la identificació dels personatges i als efectes sonors (incloent-hi la música i la informació paralingüística), tot i que potser no tant en altres paràmetres com pot ser la segmentació, ja que no es fan preguntes específiques sobre alguns paràmetres com aquest.

4.4 Metodologia

El present estudi realitza un anàlisi de la qualitat de la SPS en tres fases:

- **Fase 1.** Una anàlisi crítica dels subtítols per a persones sordes o amb discapacitat auditiva, de dos capítols de *Vis a Vis* a la plataforma digital Amazon Prime. S'ha seleccionat aquesta plataforma a causa de l'augment de consumidors de les OTT en comparació amb la televisió tradicional. L'anàlisi es va dur seguint la norma UNE 153010 (2012). S'ha triat la sèrie *Vis a Vis* perquè és tendència i ha tingut suficient èxit com per a que les persones participants la puguin conèixer i així facilitar el procés de l'estudi. De fet, segons el baròmetre anual de GECA (el Gabinete de Estudios de Comunicación Audiovisual, la consultora d'audiències líder a Espanya) sobre les preferències dels usuaris de les plataformes de vídeo en obert, *Vis a Vis* era de les sèries més vistes l'any 2019 (GECA, 2020). Per dur-ho a terme, s'ha utilitzat una matriu de buidatge de dades per analitzar els paràmetres dels capítols de la sèrie, en què s'hi inclou el TCR (*Timecode Recording),* la categoria d'error, el fragment en què surt aquest error i el canvi proposat segons UNE 153010 (2012).

- **Fase 2.** Un cop definida aquesta anàlisi, s'ha fet una proposta alternativa de subtitulació amb el programa de codi obert Aegisub d'acord amb la norma UNE 153010: 2012 de sis clips seleccionats que no compleixen la norma entre els capítols 1 i 4 de la sèrie, elegits per la informació sonora i la informació sobre la identificació dels personatges (entre d'altres) que aporten. En aquest treball no s'analitzen paràmetres com la velocitat de lectura o la velocitat dels subtítols degut al seu abast.

- **Fase 3.** Finalment, s'han proporcionat els clips originals a la comunitat sorda, juntament amb la proposta alternativa de subtitulació segons la norma UNE 153010, sense indicar quin dels clips correspon a UNE o a Amazon. Això s'ha fet a través d'una enquesta elaborada a través de Google Forms que s'ha dissenyat a partir dels objectius de la investigació i que s'adjunta al final del treball, a l'Annex 1. A més, un professional ha interpretat amb LSC (Llengua de Signes Catalana) tot el qüestionari, per tal que tant les persones sordes signants com les no signants puguin accedir-hi. Amb aquesta informació s'ha realitzat un anàlisi de les respostes, per tal de veure si les hipòtesis i els objectius es compleixen.

4.5 Població i mostra

Per l'estudi de recepció, hem optat per triar 10 persones amb el perfil que es dedueix dels paràmetres d'exclusió i inclusió següents

- Persones amb algun grau de discapacitat auditiva.
- Persones majors de 18 anys.
- Persones que no tinguin més d'una discapacitat.
- Persones la llengua materna de les quals sigui el català o el castellà, o LSC o LSE.

L'exclusió del públic infantil intenta evitar que hi hagi factors com ara el tipus d'extracte audiovisual o la capacitat de lectura, entre d'altres, que puguin enterbolir els resultats globals i que no són objecte d'estudi del present treball. El mateix criteri s'aplica a les persones que tenen més d'una discapacitat.

Les persones participants en l'estudi, així com la persona que ha fet la interpretació en LSC del qüestionari s'han contactat a través de l'Associació de Persones Sordes de Sabadell. Altres participants han estat contactats a través de canals informals.

4.6 Anàlisi de dades

4.6.1 Fase 1: Anàlisi de la qualitat de la SPS en dos capítols de *Vis a Vis*

En aquesta part mostrarem primer de tot, un anàlisi qualitatiu dels paràmetres de la SPS segons la norma UNE 153010 (2012) en els capítols seleccionats de la sèrie *Vis a Vis* a Amazon Prime. També veurem els paràmetres d'anàlisi dels clips concrets seleccionats d'Amazon Prime.

Comencem per observar els paràmetres que no es respecten, segons UNE, en els capítols seleccionats. Es va desenvolupar una matriu per al buidatge de dades i en les taules 1 i 2 es pot veure un seguit d'exemples de mostra, tant per al primer capítol com per al quart. La matriu de buidatge amb l'anàlisi dels capítols es troba disponible a l'Annex 2 del present treball. El cos del treball, però, només incideix en aquells aspectes més significatius.

Vis a Vis 1x01			
TCR (Time code recording)	**Categoria d'error**	**Fragment**	**Canvi segons UNE 153010 (2012)**
1:33	Informació paralingüística	Macarena al judici.	(Respiració accelerada)
1:45	Identificació de personatges	Conversa entre Macarena i la seva mare	Colors (Macarena verd, mare blanc)
3:10	Música argumental	Capçalera	Cançó en anglès i el títol a la part superior al mig.
3:47	Identificació de personatges	Rizos, guàrdia i Macarena a l'entrada.	Colors (Rizos cian i Macarena groc)
9:05	Informació paralingüística	Fabio parla amb Valbuena.	(SUSURRA)
9:53	Efecte sonor	Macarena entra a la presó.	(Megafonía)
10:30	Posició subtítols	Macarena entra a la presó.	(Gritos) i (Golpes) haurien d'anar a la part superior dreta.

Taula 1: Mostra de la matriu de buidatge de dades pel capítol 1

Vis a Vis 1x04			
TCR (Time code recording)	**Categoria d'error**	**Fragment**	**Canvi segons UNE 153010 (2012)**
31:30:00	Efecte sonor	Fabio es troba amb la policia.	Mala posició del subtítol: hauria d'anar a la part superior dreta.
32:24, 32:50, 33:07, 33:14	Segmentació	Conversa entre Fabio i Leopoldo	Haurien d'anar en diferents línies: "No. / Yo sí, dos." i "pero un desgraciado la engañó.
34:50:00	Efecte sonor	A la bugaderia.	Mala posició del subtítol: hauria d'anar a la part superior dreta.
38:40:00	Música ambiental	A la bugaderia.	(Música tensa)
46:40:00	Efectes sonors	Dues persones fent l'amor	(Gritos)
47:00:00	Música ambiental	Leopoldo i el fill sortint del supermercat.	(Música tensa)
49:00:00	Música ambiental	Anabel entrant al seu Vis a Vis.	(Música de acción)

Taula 2: Mostra de la matriu de buidatge de dades pel capítol 4

En aquests capítols hem trobat, com s'esperava, un nombre considerable d'errors relacionats amb els paràmetres que estableix la norma UNE 153010 de 2012. Alguns dels següents exemples corresponen a la Taula anterior, encara que d'altres es troben a la matriu general que, com ja hem dit, és a l'Annex 2. Aleshores, podríem agrupar aquests paràmetres com s'ha fet anteriorment:

- **Identificació dels personatges.** En el dos capítols, veiem com s'utilitzen els guionets per identificar els personatges aleatòriament. La norma UNE indica que com a primera opció s'han d'utilitzar colors pels personatges amb ordre de prioritat. Així, es considera que la prioritat per colors quedaria així: Macarena (groc), Zulema (verd), Rizos (cian, Figura 7), Saray (magenta), la resta de personatges (blanc) (Veure l'anàlisi dels altres clips per exemples gràfics dels colors). Aquest paràmetre és molt important, i sobretot en casos quan no apareix el personatge a la pantalla. Com podem veure a la Figura 8, si és el cas que el personatge parla en *off* i té el color blanc, hi podem afegir l'etiqueta amb el seu nom.

  A més, hi ha diferents casos en què els guionets, encara que estiguin justificats, s'utilitzen arbitràriament al llarg dels capítols, no com indica la norma UNE, com és el cas de: «Si cada

personaje dice varias frases, se utiliza un guión para señalar cuando empieza a hablar cada personaje, pero no se utiliza un guión en cada frase de cada personaje.» (AENOR, 2012: 11) (Veure Figura 23).

Figura 7: Identificació dels personatges.
Rizos al pati de la presó (T1E1).

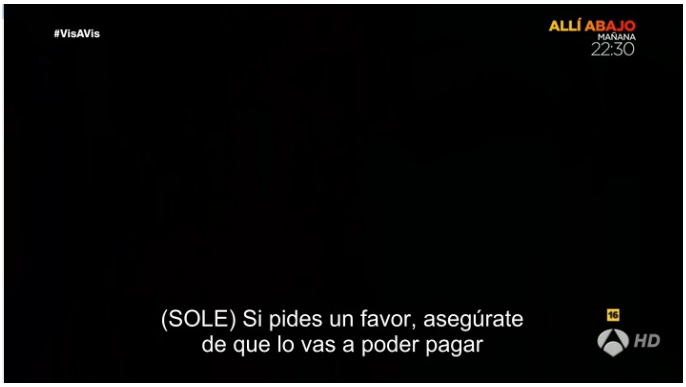

Figura 8: Identificació dels personatges.
Sole parlant en off (T1E4).

- **Efectes sonors i l'aspecte visual.** Els efectes sonors és un dels errors més recurrents als dos capítols. Primer de tot, per la posició en què apareixen; Amazon els situa a la mateixa posició que el text dels subtítols i, com hem vist, haurien d'anar a la part superior dreta. És el cas del minut 00:10:30 del primer capítol, quan la protagonista està entrant a la presó i s'afegeixen els efectes sonors «(Gritos)» i «(Golpes)». D'altra banda, hi ha ocasions en què apareixen en minúscula i d'altres en majúscula, fet que es creu que confon la persona sorda. A més, hi ha molts efectes sonors que no s'han inclòs com és el cas al minut 00:09:53 i al 01:06:16 del capítol 1, en què apareix el text que s'està dient a través de megafonia, però enlloc apareix que s'estigui transmetent a través d'un altaveu (Veure

Figures 29 i 30 més endavant). El mateix passa al capítol 4, al minut 00:46:40, en què hi ha dues persones fent l'amor i cridant i tampoc apareix enlloc (Figura 9). Finalment, s'ha afegit «(Gritos y alboroto)» al minut 00:37:26 com es pot veure a la Figura 10.

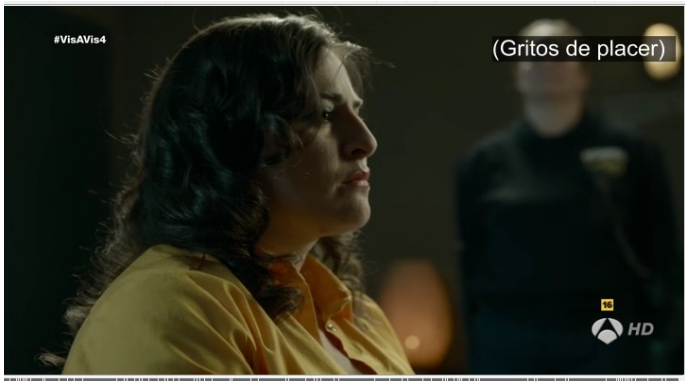

Figura 9: Efectes sonors. Anabel en un Vis a Vis (T1E4)

Figura 10: Efectes sonors. Menjador de la presó (T1E4)

- **Música i cançons.** En cap moment dels dos capítols s'hi inclou la subtitulació de la música ambiental com en el cas dels minuts 00:50:50 (Figura 12) i 00:59:20 del primer capítol i en els 00:02:35 o 00:38:40 (Figura 11) del quart capítol. En aquesta sèrie hi ha molts moments de tensió, d'intriga, d'acció o melancòlics, entre d'altres, i s'ha considerat que era important subtitular la música ambiental en segons quins casos, ja que aporten informació ambiental. Per posar algun altre exemple, veiem al minut 00:25:10 del capítol 4, en el qual Leopoldo, el pare de Macarena, s'està prenent la tensió i s'escolta «(Música melancólica)» o al minut 00:02:35, que Macarena està fent esport al pati de la presó i s'escolta «(Música de acción)» El fet que Amazon decideixi no subtitular la música ambiental és interessant per a l'estudi

de cas, per veure si el receptor, la persona sorda, troba necessari o no que se subtituli. Pel que fa a la música argumental l'analitzarem més detalladament a l'apartat 4.6.4.

Figura 11: Música ambiental.
Tere a la bugaderia (T1E4)

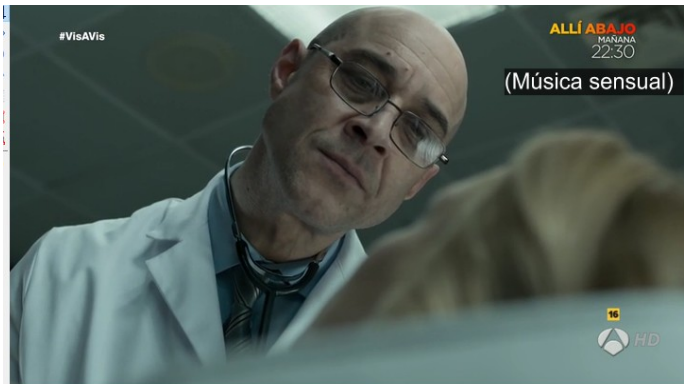

Figura 12: Música ambiental.
El doctor Sandoval a la consulta (T1E1)

- **Informació paralingüística.** Pel que fa a la informació paralingüística, és a dir, la informació que transmeten els personatges quan parlen, també és un error freqüent en els dos capítols. Per exemple, als minuts 00:09:05 i 00:58:15 del capítol 1, els dos guàrdies estan parlant i ho fan xiuxiuejant i, en el segon cas, al menjador de la presó, i en cap moment es marquen aquestes informacions. El mateixa passa amb els accents del doctor a 00:48:00, que és d'Argentina i l'accent cubà de Sole al minut 00:14:54, que tampoc s'assenyalen. Pel que fa al quart capítol, en destaca el minut 00:31:00, en què la Sole parla amb to burleta (Figura 13) i també al minut 00:21:15, que la Macarena està plorant a l'altra banda del telèfon i no s'indica (Figura 14). Trobem molts altres exemples, com ara que es poden veure detallats a la matriu de buidatge de dades inclosa a l'Annex 2.

Figura 13: Informació paralingüística.
Sole i Macarena (T1E4).

Figura 14: Informació paralingüística.
Macarena al telèfon (T1E4).

- **Segmentació.** Pel que fa a la segmentació, trobem diferents frases segmentades erròniament, com és el cas del minut 00:38:18 del capítol 1, en què s'escriu tot junt: "Es obligatorio. Pero si no puedo ni con la cuchara". A part de no respectar els 37 caràcters per línia, aquí estan parlant dos personatges diferents, per tant, haurien d'anar en línies o segments separats. Trobem altres exemples com aquest: en una conversa per telèfon amb la directora del centre "Miranda, siento haberte despertado./No estaba dormida." (00:28:30, c.1); a la conversa al cotxe entre Fabio i Leopoldo (Figures 15 i 16, a l'escena del minut 00:32:24 en endavant, c.4) "No. Yo sí, dos."; "¿Cómo se llama?/Macarena Ferreiro"; "Solo eso./Está bien", etc. Finalment, al minut 00:23:43 del capítol 4, veiem el mateix paràmetre mal representat: "No sé de lo que me hablas. / No me toques los cojones, ¿eh?"

Figura 15: Segmentació a Amazon.
Fabio i policia (T1E4).

Figura 16: Segmentació a Amazon.
Policies al cotxe (T1E4).

- **Altres paràmetres menys recurrents.** A l'anàlisi també hem vist altres errors que cal mencionar. Hi trobem errors d'ortografia o de picat al minut 01:05:50 del capítol 4, on s'hi escriu «Catemos», en comptes de «Cantemos». Pot semblar una nimietat, però s'ha d'anar en compte a l'hora de revisar els subtítols. També hi ha un error semàntic al minut 00:03:15, en què hi apareix «(SISEA)», i el que realment es vol dir és «(CHISTA)», perquè Zulema està efectivament cridant a Macarena perquè s'acosti a ella. A més, s'ha afegit el color que correspon a Zulema, el verd (Figures 17 i 18).

  Pel que fa a l'ús dels punts suspensius, als minuts 13:45:00, 16:20 i 17:46 del capítol 4, s'utilitzen els punts suspensius per senyalar frases inacabades, quan la norma UNE de 2012 remarca que això és incorrecte. Finalment, com a aspecte visual, en el minut 00:08:46 del capítol 4 també, quan Zulema parla amb la seva parella, «(HABLAN EN SU IDIOMA)» i el text en àrab se superposen.

Figura 17: Error semàntic (T1E1)

Figura 18: Correcció error semàntic (T1E1)

4.6.2 Fase 2: Subtitulació dels fragments segons UNE 153010

En aquesta fase es fa una proposta de canvis dels sis clips seleccionats segons la norma UNE 153010 (2012). A continuació, en la següent taula, veiem els paràmetres a canviar dels clips seleccionats i partint d'aquesta informació, desglossarem clip per clip la informació exposada a la Taula 3.

Paràmetres a canviar segons UNE 153010 dels clips seleccionats	**Temporada, capítol, TCR**
Clip 1. Identificació dels personatges, segmentació, música ambiental i efectes sonors.	T1x01. 00:00:00-00:01:26
Clip 2. Identificació dels personatges i segmentació.	T1x01. 00:11:24-00:12:25
Clip 3. Identificació dels personatges, segmentació i efectes sonors.	T1x01. 00:17:10-00:18:15
Clip 4. Música argumental.	T1x04. 00:05:08-00:05:36
Clip 5. Identificació personatges, música ambiental, efectes sonors i segmentació.	T1x04. 00:28:28-00:30:25
Clip 6. Efectes sonors, identificació de personatges.	T1x04. 00:59:20-01:00:15

Taula 3: Paràmetres a subtitular segons UNE dels clips seleccionats

4.6.2.1 Canvis en la subtitulació del clip 1

En l'escena del clip 1, veiem el començament de la sèrie, on la protagonista (1) parla amb la seva mare (2). S'hi ha afegit el nom i títol de la cançó, ja que aquesta serà la cançó de capçalera de la sèrie (Agnus dei-Cecilia Krull). D'altra banda, per a la identificació de personatges, s'ha incorporat el color groc (1) i el blanc (2), tal i com es veu a les Figures 19 i 20. Pel que fa a la segmentació, al minut 00:00:45 hi apareix un «Sí» solt, que s'ha considerat que podia anar enganxat amb el subtítol següent «porque tenía un hueco», ja que un fa referència a l'altre (Figures 17 i 18 també). També s'ha afegit la informació paralingüística al minut 00:01:08 (SUSURRA «SUERTE») perquè la protagonista ho està pronunciant amb els llavis i no s'ha subtitulat enlloc. Això ha portat un conseqüent canvi en la segmentació.

Per acabar i fent referència als efectes sonors, als subtítols d'Amazon, l'efecte sonor (Teléfono) apareix a 00:26:00 a la part inferior de la pantalla, on hi van els subtítols del text i s'ha canviat a la part superior dreta de la pantalla, a part d'afegir (Tono de teléfono). També s'ha afegit (Piada) com a efecte sonor a l'inici per l'ocell i s'han suprimit els punt suspensius (00:01:06), ja que s'utilitzen per lligar una frase amb l'altra.

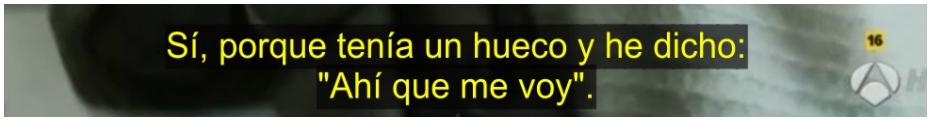

Figura 19: Identificació dels personatges i segmentació amb UNE (T1E1).

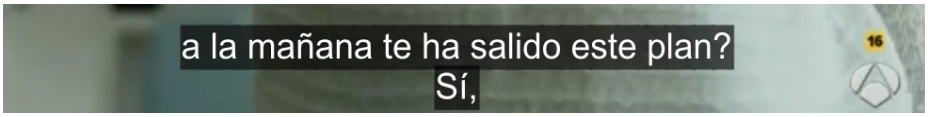

Figura 20: Segmentació a Amazon (T1E1).

4.6.2.2 Canvis en la subtitulació del clip 2

En el segon clip, també hi hem afegit els colors corresponents als personatges: Zulema (verd), Saray (magenta), i la resta blanc. Hem eliminat els guionets perquè no hi ha risc de confusió entre els personatges (AENOR, 2012), perquè o bé surten a pantalla o bé ja hi apareix el color determinat. Pel que fa a la segmentació, a Amazon Prime la frase «Solo estoy informando a la jefa de módulo» apareix tallada després de «a la jefa», segmentant així erròniament per no respectar

els 37 caràcters per línia (00:12:03). Finalment, com a efecte sonor també s'ha afegit (LLANTO) al personatge de l'assistenta de Zulema (Figura 21, 00:12:20) i com a informació paralingüística, (GRITA) mentre als dos personatges, la guàrdia i Zulema, discuteixen a la cel·la (Figura 22 i 23, 00:11:54).

Figura 21: Efectes sonors.
Saray a la cel·la (T1E1)

Figura 22: Informació paralingüística i identificació dels personatges a UNE (T1E1).

Figura 23: Informació paralingüística i identificació dels personatges a Amazon (T1E1).

4.6.2.3 Canvis en la subtitulació del clip 3

Com en els altres clips, s'han afegit els colors corresponents i s'han suprimit els guionets: Saray (magenta), Rizos (cian), i la resta blanc. Pel que fa als elements suprasegmentals, hem afegit (ACENTO ANDALUZ), (GRITA) i un altre cop (ACENTO ANDALUZ), com es mostra a les Figures 24, 25, 26 i 27 d'abaix (00:17:18, 00:17:15 i 00:17:44 respectivament). A l'afegir (GRITA), s'ha hagut de reformular el text per respectar els 37 caràcters per línia, canviant «Que os calléis», per «Callaos»; «A ti te lo voy a contar» per «No te lo voy a contar» i separar en dos segments diferents «El primer dia aquí» / «No te crees que vayas estar tanto tiempo aquí metida». Aquest últim canvi es pot veure clarament la comparativa a les Figures 26 i 27. També s'han afegit les exclamacions quan Saray diu «¡coño!» per donar-li la força amb què ho diu.

Figura 24: Informació paralingüística, identificació dels personatges i segmentació (T1E1).

Figura 25: Informació paralingüística i segmentació (T1E1).

Figura 27: Informació paralingüística, segmentació I identificació de personatges a UNE (T1E1).

Figura 26: Informació paralingüística, segmentació i identificació de personatges a Amazon (T1E1).

4.6.2.4 Canvis en la subtitulació del clip 4

En aquest clip es mostra la capçalera de la sèrie, que surt a tots els capítols. S'ha decidit subtitular la lletra de la cançó perquè parla de la presó i, tal i com diu la norma, «la letra de las canciones se tiene que subtitular en el mismo idioma en el que se presenta en la obra.» (AENOR, 2012: 15). Per tant, s'ha subtitulat la lletra de la cançó de Cecilia Krull «Agnus Dei» així:

♪«Here I am

♪What you did?

♪Look at me

♪Life in jail♪

S'ha optat per no utilitzar color de fons ja que a la capçalera ja hi surten tons foscos i la norma indica que ha de prevaler color de lletra clar i color de fons fosc. S'ha inclòs el símbol ♪ a l'inici de cada frase i al final de l'última.

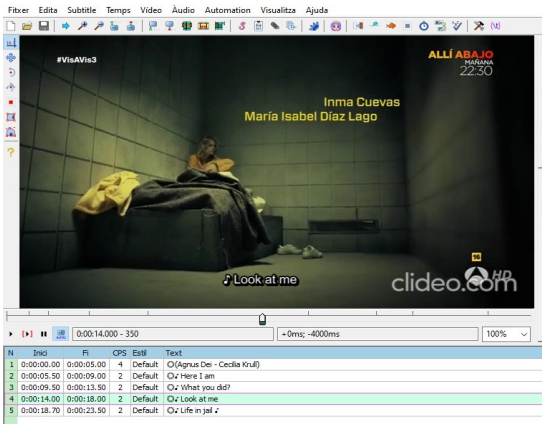

Figura 28: Subtitulació amb Aegisub de la capçalera

4.6.2.5 Canvis en la subtitulació del clip 5

En aquest extracte, hi veiem sobretot els canvis de posició dels efectes sonors. A l'inici, la paraula «(Sirena)» i la paraula «(Megafonía)» apareixen al costat del text i amb majúscula (Figures 29 i 30), i s'han desplaçat a la part superior dreta de la pantalla, que es on apareixen els efectes sonors segons la norma UNE. A més, la norma també indica que aquests subtítols han de començar amb majúscula i la resta amb minúscula (00:28:30). S'ha afegit el so de «(Puerta abriéndose)» a 00:28:43 i «(Silban y aplauden todas)» a 00:30:07, com veiem a la Figura 32. També s'han inclòs els colors dels personatges: Zulema (verd) i la resta blanc i s'han eliminat els guionets. A més, d'informació paralingüística, s'ha indicat que el personatge del guàrdia en dues ocasions «(GRITA) ¡Eh!» i «(GRITA)» ¡Ya!», als minuts 00:29:39 i 00:28:58, respectivament). Com a convencions ortotipogràfiques, al minut 00:29:02 el guàrdia diu «He dicho que recojas las putas sábanas... ¡Ah!». En aquest cas, els punts suspensius s'han eliminat per les raons anteriorment exposades. Finalment, s'ha afegit «(Música de intriga)», com a informació de música ambiental (Figura 31 a 00:29:58).

Figura 29: Efectes sonors a UNE.
Megafonia (T1E1)

Figura 30: Efectes sonors a Amazon.
Megafonia (T1E1)

Figura 31: Música ambiental.
Guàrdia a la cel·la (T1E4)

Figura 32: Efectes sonors.
Preses aclamant Zulema (T1E4).

4.6.2.6 Canvis en la subtitulació del clip 6

En aquest últim clip analitzat, s'ha inclòs com a efectes sonors i música ambiental «(Walkie-talkie)» a 00:59:20, «(Música de intriga)» i «(Música de acción)» a 00:59:24 i 01:00:06 respectivament, com es pot veure a les Figures 33 i 34. S'ha deixat el color de Zulema (verd) i la resta blanc i s'han eliminat els guionets. Com a novetat, aquí hi veiem dos errors o bé de picat o bé de comprensió per part del subtitulador a «Caspel» (Casper) i «Hola» («(GRITA) ¡Fuera!») a 00:59:52 i 00:59:38, respectivament (Figures 35 i 36). També s'ha afegit (LLORA) com a informació paralingüística a la noia al minut 00:59:56.

Figura 33: Música ambiental. Música d'intriga (T1E4).

Figura 34: Música ambiental. Música d'acció (T1E4).

Figura 36: Correcció de l'error de comprensió (T1E4).

Figura 35: Correcció de l'error de comprensió (T1E4).

4.6.3 Fase 3: Estudi de recepció

Un cop acabada la fase 2, aquesta secció aprofundeix en els qüestionari que ens permetrà saber si les persones sordes o amb discapacitat auditiva prefereixen la SPS de la norma UNE 153010 o l'alternativa d'Amazon és una opció vàlida per a ells i elles. En les següents taules veiem l'ordre en què s'ha presentat als participants les parelles de clips a través del qüestionari, informació que no

tenien perquè no els condicionés a l'hora de triar quina era la opció que consideren més apta per les seves necessitats.

Al qüestionari distribuït, i com veurem en un resum a la Taula a continuació, les edats han anat dels 21 anys fins als 56, amb una predominança del sexe femení (60%) en comparació amb el masculí (40%). Pel que fa a les llengües maternes, veiem un 20% de Llengua de Signes Catalana (LSC), un 20% de Llengua de Signes Espanyola (LSE), un 10% de castellà i un 50% de català. Si ens fixem en el moment de la pèrdua auditiva un predominant 77,8% de les persones enquestades es troba en l'estadi prelocutiu i un 22,2% en el postlocutiu. En el mètode de comunicació el 70% dels participants han respost que parlen i signen, el 20% només parlen i el 10% només es comuniquen signant. A la pregunta de si porten audiòfons o implants, han contestat que sí un 60% i un 80%, i que no un 40% i un 20%, respectivament. Finalment, en referència a la seva capacitat de lectura labial i lectoescriptora un 80% ha respost que sí i un 20% que no per la primera, i un 100% que sí a la segona. Tots ells han contestat que fan servir subtítols assíduament i un 54,5% havia vist la sèrie amb anterioritat, respecte a un 45,5% que no.

Pregunta	**Resposta**
Edat	21-56 anys
Sexe	60% femení, 40% masculí
Llengua materna	20% LSC, 20% LSE, 50% Català, 10% Castellà
Moment pèrdua auditiva	77,8% Pre-locutiu, 22,2% Post-locutiu
Mètode de comunicació	10% Signant, 20% Parlant, 70% Signant i Parlant
Audiòfons	60% Sí, 40% No
Implants	80% Sí, 20% No
Facilitat lectura labial	80% Sí, 20% No
Facilitat lectoescriptura	100% Sí
Ús subtítols assíduament	100% Sí
Havia vist *Vis a Vis* abans	54,5% Sí, 45,5% No

Taula 4: Resum dels resultats de les preguntes tancades

Tal i com ja hem comentat abans, a l'enquesta se'ls presentaven sis parelles de clips, i se'ls feien les mateixes preguntes per a cada parella, les que veiem a la Taula 5. Durant l'elaboració de l'enquesta, va sorgir el dubte de com fer entendre el contingut de la sèrie a aquelles persones que no l'havien vist només ensenyant-los els clips. Això podia interferir en la investigació ja que, per exemple, en la identificació dels personatges en el capítol 3, en un clip en què es marquen els colors, respectant així la norma UNE (a la sèrie no ho feien), no podíem assegurar si era útil (o no) afegir-hi els colors perquè no sabien el context de la sèrie només amb el clip proporcionat. Per solucionar-ho es va afegir una descripció dels personatges i de la sèrie per a aquelles persones que no l'haguessin vist mai.

Pel que fa a les preguntes dels clips, encara que en l'apartat anterior hem comentat altres paràmetres que s'han analitzat, les dues preguntes són les que veiem a continuació:

1) De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que t'aporten més informació sonora? (Resposta tancada: Sí / No / Indiferent). Per què has escollit aquesta opció? (Resposta oberta) 2) De les parelles d'arxius de vídeo, en quins subtítols creus que s'identifiquen millor els personatges? (Resposta tancada: Sí / No / Indiferent). Per què has escollit aquesta opció? (Resposta oberta)

Taula 5: Preguntes en relació als clips

Les lletres A o B que porten al títol els clips que es poden veure a l'Annex 3, corresponen a Amazon o UNE indistintament. És a dir, per poder diferenciar-los, però alhora que els participants no sabessin quin corresponia a un o l'altre per no interferir en la seva presa de decisions, es va decidir marcar-ho d'aquesta manera.

Els resultats de les respostes tancades dels deu participants es mostren en les següents gràfics i, a continuació, l'anàlisi dels gràfics i l'argumentació dels participants:

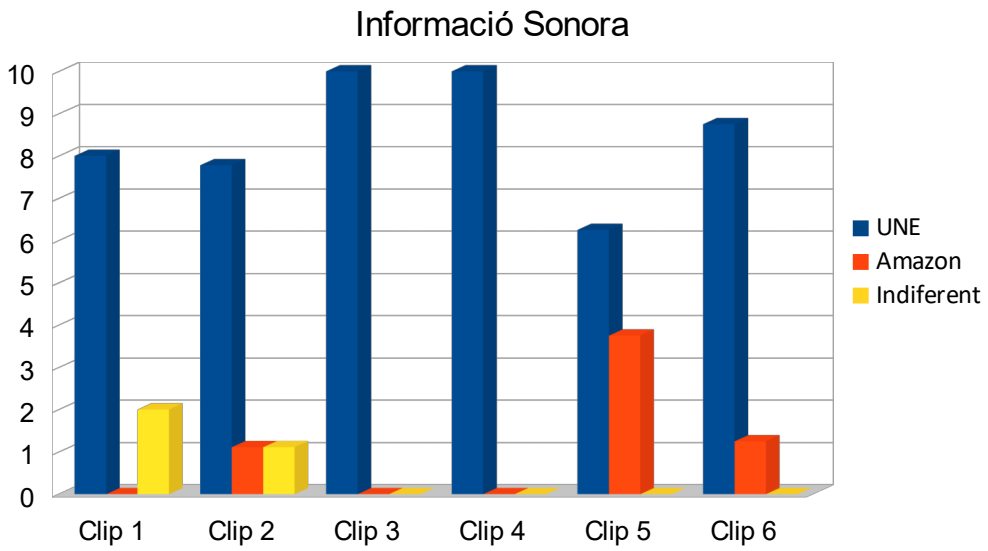

Figura 37: Respostes sobre informació sonora

En els clips 3 i 4, els participants coincideixen en què els subtítols que segueixen la norma UNE s'ajusten més a les seves necessitats que els d'Amazon Prime. Hi donen suport argumentant que hi ha descripcions dels tons dels personatges, com ara indicacions d'un personatge quan crida o en quin accent es comunica. Cal destacar també que en el quart, que correspon a la cançó de la capçalera, apunten que no hem d'ignorar que és important per a ells i els agrada saber què està sonant, qui està cantant i en quin idioma ho està fent, encara que no ho puguin sentir.

Hi ha una lleu disparitat d'opinions a la resta de clips, tot i que en tots ells segueixen preferint la norma UNE. En el cas del primer, un 20% no va notar la diferència quant a informació sonora; pel que fa al segon, un 11,1% prefereix la opció d'Amazon i a un 11,1% li és indiferent, amb un restant 78,8% a favor de la norma. El cinquè clip, potser és el més notable quant a diferència d'opinions perquè un 62,5% prefereix la norma UNE i un 37,5% prefereix la manera de subtitular d'Amazon Prime. En aquest cas, s'interpreta que el canvi de posició del subtítol de (Megafonía) a la part superior dreta de la pantalla (UNE) que veiem la Figura 25 a l'apartat 4.6.2.5, a diferència d'Amazon (al costat del text del subtítol), no els ha suposat cap diferència. Finalment, en el sisè un 87,5% de les persones enquestades prefereixen els paràmetres d'UNE, en contraposició amb un 12,5% que prefereix la opció d'Amazon. Malhauradament, les persones que han triat la opció d'Amazon en aquest cas, no han donat arguments donant suport a la seva resposta.

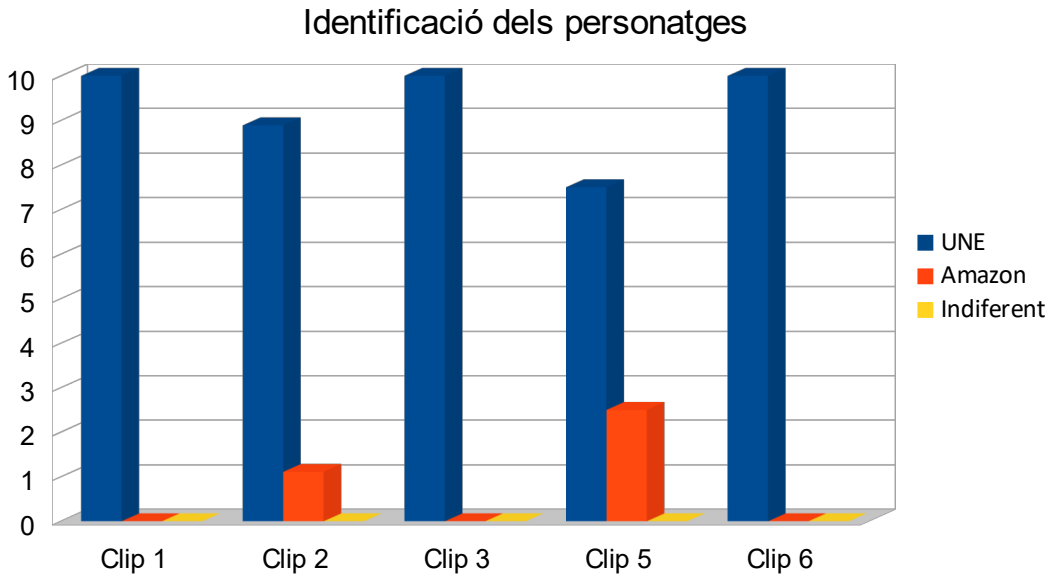

Figura 38: Respostes sobre identificació dels personatges.

En aquest cas, parlant de la identificació dels personatges, també veiem que hi ha una tendència clara a preferir la proposta seguint la norma UNE en comptes dels subtítols d'Amazon i cap persona ha triat la opció Indiferent. Totes les persones coincideixen que la identificació de personatges és millor amb colors que sense, ja que, en les seves paraules, aclareixen qui diu què a cada moment, poden saber també si parla una persona o més d'una persona en la mateixa escena, i destaquen que és important que es mantinguin els mateixos colors fins al final. Hi ha una persona participant que apunta, però, que el color groc no és gaire visual i que seria millor fer-ho amb tons forts com el vermell o el negre. En la mateixa línia, hi ha una persona que comenta que la utilització de colors és útil per saber, per exemple, qui hi ha a l'altre costat del telèfon. En el clip 3, a més, també hi ha una persona que argumenta que el fet d'incloure que un personatge parla amb accent andalús, l'ajuda a conèixer més dades sobre el personatge. En el clip 5, observem un 75% (UNE) i un 25% (Amazon), i les persones que han preferit la opció d'Amazon comenten que no han notat diferències. En el clip 6, hi ha una persona que especifica que li ha sigut útil saber la informació paralingüística que indica que la persona crida, i una altra que també valora positivament la indicació de que el personatge està plorant. Finalment, hi ha hagut una persona participant que ha valorat que hi hagi el fons o caixa negra als subtítols perquè l'ajuda visualment.

4.9 Discussió i conclusions

Per començar, dir que és evident que, fixant-nos en la matriu de buidatge de dades hi ha una diferència considerable quant a la SPS d'Amazon i els paràmetres que proposa la norma UNE 153010 de 2012. A grans trets, la identificació dels personatges, la segmentació, els efectes sonors i la informació paralingüística són els aspectes que més difereixen.

D'una banda, veiem que l'estudi realitzat a la Fase 3 dóna suport a la manera en què es plasmen els paràmetres a la norma UNE 153010 de 2012. Hem vist que els participants han donat valor a la identificació de personatges a través de colors i han remarcat la importància que té l'especificació de tots aquells efectes sonors que no es puguin deduir. No s'han fet comentaris sobre els guionets, però potser és poc perceptible en aquest estudi.

D'altra banda, veiem que és rellevant que se'ls indiqui la informació paralingüística com ara els accents dels personatges o la manera en què diuen les coses quan estan parlant. Pel que fa a la música ambiental o argumental, el subtitulador ha d'incloure-les i amb la llengua en què es canten, ja que, encara que l'audiència, les persones sordes o amb discapacitat auditiva no puguin sentir-les, i independentment de si són part de la trama o no, tenen dret a tenir accés a aquest tipus d'informació. A més, comentar que la posició dels efectes sonors a la pantalla (ja sigui a la part superior dreta o a la part inferior), en aquest cas no els ha fet alentir la lectura, ni entorpir la comprensió del text, com es podria suposar. El mateix passa amb la segmentació, que tampoc els ha suposat cap canvi, però es dedueix que potser s'hauria d'analitzar específicament amb altres mètodes, igual que la velocitat de lectura i altres paràmetres, com l'ús de guionets o els punts suspensius.

Finalment, val a dir que tot i aquestes conclusions a les quals podem arribar, hauríem de fer un estudi de recepció amb un corpus més extens per arribar a valorar millor la norma que ens ocupa.

5. Conclusions

En aquest treball, s'ha parlat de la importància de l'accessibilitat als mitjans audiovisuals, concretament a les plataformes en *streaming,* per a les persones amb discapacitat sensorial. Hem repassat la història de la SPS des dels seus inicis amb el sorgiment de les legislacions específiques i com han evolucionat. Vivim en una era en què tot canvia molt de pressa i també ho fa el consum de la informació *online,* però més de la meitat de persones amb discapacitat sensorial troba encara grans obstacles per accedir-hi (García-Prieto, 2018).

Un cop visualitzada la sèrie a la plataforma en qüestió, Amazon Prime, i havent vist que la seva proposta de SPS distava molt dels paràmetres que estableix la norma UNE 153010, s'ha fet un estudi exploratori de recepció en què s'ha intentat avaluar la qualitat de la SPS. D'una banda, amb l'estudi s'ha evidenciat que la identificació dels personatges a través de colors, com marca la norma UNE 153010 de 2012, és útil per a la comunitat sorda, per facilitar-los la comprensió. D'altra banda, també hem vist que és important marcar els efectes sonors i la informació paralingüística, ja que, a vegades, són importants per entendre la trama. També hem vist altres paràmetres com la correcta segmentació i la inclusió de les músiques ambientals i argumentals, que a vegades són considerades una nimietat, però hem vist que des del punt de vista de l'audiència que ens ocupa, és important també tenir accés a aquest tipus d'informació. Com a apunt, potser la norma UNE hauria de ser d'obligat compliment, tant a la televisió tradicional, com al cinema, com al contingut de les plataformes sota demanda i així potser aconseguiríem una homogeneïtat.

Diversos factors com la precarització de la professió traductora o les polítiques de mercat, fan que les minories en pateixin les conseqüències. La rapidesa que els usuaris exigim quan consumim contingut audiovisual; la poca inversió en tècniques com la SPS per millorar la qualitat de la vida de les persones amb discapacitat sensorial i un llarg etcètera. És per això que la SPS és una entre tantes coses a millorar per canviar l'experiència audiovisual de les persones sordes o amb discapacitat auditiva. La televisió, però sobretot les plataformes digitals, com a protagonistes de la nostra era, haurien de vetllar per la qualitat dels serveis que ofereixen i fer-los accessibles a tota la població.

6. Referències

Access Info. (2019): "El derecho de acceso a la información, un derecho fundamental". Disponible a https://www.access-info.org/wp-content/uploads/El_derecho_de_acceso_a_la_informacin_es_un_derecho_fundamental-1.pdf [Últim accés: 02/06/2021]

AENOR. (2003): "UNE-153010:2003. Subtitulado para personas sordas y personas con discapacidad auditiva. Subtitulado a través del teletexto". Madrid: Asociación Española de Normalización y Certificación (AENOR).

AENOR. (2012): "UNE-153010:2012. Subtitulado para personas sordas y personas con discapacidad auditiva". Madrid. Disponible a https://foro.traduversia.com/uploads/short-url/yaItT4PmPFDETzPyZuGofwpHacp.pdf [Últim accés: 02/06/2021]

AG Bell International (2019): *Siete millones de personas con problemas de audición en España*. Disponible a https://agbellinternational.org/https-agbellinternational-org-comunicacion-notas-de-prensa-2/ [Últim accés: 02/06/2021]

Arnáiz, V. (2014): "UNE-153010:2012. Norma Española de subtitulado para sordos". Universidad de Valladolid, Facultad de Traducción e Interpretación. *Saber.Extender. Píldoras del conocimiento.* Disponible a http://uvadoc.uva.es/handle/10324/5677 [Últim accés: 02/06/2021]

Barlovento, A. (2020): *Informe Barlovento: Análisis de las OTT y TV de Pago en España*. Barlovento Comunicación. Disponible a https://www.barloventocomunicacion.es/informes-barlovento/analisis-ott-tv-pago-espana/ [Últim accés: 02/06/2021]

BOE. (1978, 27 desembre): *BOE-A-1978-31229 Constitución Española.* BOE. Disponible a https://www.boe.es/eli/es/c/1978/12/27/(1)/con [Últim accés: 02/06/2021]

Borregón Sanz, S. (2018): *Discapacidad auditiva. Sistemas de comunicación y competencia verbal. Paraguay diciembre 2014* [Diapositivas]. *SlideShare*. Disponible a https://es.slideshare.net/SantosBorregnSanz/discapacidad-auditiva-sistemas-de-comunicacion-y-competencia-verbal-paraguay-diciembre-2014 [Últim accés: 02/06/2021]

Cabero-Almenara, J. (2004): “La utilización de las TIC, nuevos retos para las universidades. *Revista Tecnología en Marcha*, 17(3). Pp. 33–43. Disponible a https://revistas.tec.ac.cr/index.php/tec_marcha/article/view/1443 [Últim accés: 02/06/2021]

Cabo Villapriego, M. Belén. (2014): *Estudio de las estrategias de reducción en el subtitulado en español para sordos de Scoop, (Woody Allen, 2006).* Treball de Final de Màster, Universitat Autònoma de Barcelona. Disponible a http://www.maribelcabo.com/escritos/estrategias-de-reduccion-en-el-subtitulado-de-scoop-maribel-cabo/ [Últim accés: 02/06/2021]

Cambra, C. et al. (2008-2009): “Análisis de la comprensión por parte del alumnado sordo de los documentos televisivos subtitulados y criterios de mejora”. *Quaderns del CAC (Consell de l’Audiovisual de Catalunya)*, 31-32: pp. 155-159. Disponible a https://www.cac.cat/sites/default/files/2019-04/Q31_32_Cambra_etal_ES.pdf [Últim accés: 02/06/2021]

CCMA. *Servei de subtitulació*. (2021). CCMA. Disponible a https://www.ccma.cat/atencio/subtitulacio/ [Últim accés: 02/06/2021]

Cuéllar, C. (2016): “El subtitulado para sordos en España y Alemania: estudio comparado de los marcos normativos y la formación universitaria”. *Revista Española de Discapacidad*, 4 (2). Pp 143-162. Disponible a https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5765595 [Últim accés: 02/06/2021]

Cuéllar, C. (2018). “Traducción accesible: avances de la norma española de subtitulado para sordos UNE 153010:2012”. *Ibero-Americana Pragensia*. 46. Pp. 51-65. Disponible a https://www.researchgate.net/publication/329548926_Traduccion_accesible_avances_de_la_norma_espanola_de_subtitulado_para_sordos_UNE_1530102012 [Últim accés: 02/06/2021]

Díaz Cintas, J. (2003): “Teoría y práctica de la subtitulación inglés-español.” Barcelona: Ariel Cine.

Díaz Cintas, J. (2007): “Por una preparación de calidad en accesibilidad audiovisual”. Trans, II: 45-4. Disponible a https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2306640 [Últim accés: 02/06/2021]

España. (2010, abril): “Ley 7/2010, de 31 de marzo, General de la Comunicación Audiovisual.” Boletín Oficial del Estado, núm. 79, pp. 30157-30209. Disponible a https://www.boe.es/buscar/pdf/2010/BOE-A-2010-5292-consolidado.pdf [Últim accés: 02/06/2021]

García-Prieto, V. (2018): “La accesibilidad de la televisión online en España: análisis de la programación de Antena3 y Telecinco”. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico* 24 (2), pp. 1287-130. Disponible a https://revistas.ucm.es/index.php/ESMP/article/view/62215/4564456548509 [Últim accés: 02/06/2021]

García-Prieto, V. (2020): “La accesibilidad del vídeo bajo demanda. Una asignaura pendiente en la regulación europea y española.” Universidad de Sevilla. Disponible a https://idus.us.es/bitstream/handle/11441/95629/Cap%C3%Adtulo%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Últim accés: 02/06/2021]

Gómez Macià, M. (2015): “La accesibilidad al medio audiovisual para personas sordas: Estudio de caso de TVE”. *Miguel Hernández Communication Journal*. Article nº 1 (62). Pp 5-28. Disponible a https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4962626 [Últim accés: 02/06/2021]

Herrero Crespo, C. (2020): *Análisis de la accesibilidad de las plataformas de video bajo demanda más populares en España*. (Treball de Final de Grau), Universitat Autònoma de Barcelona. Disponible a https://ddd.uab.cat/pub/tfg/2020/tfg_308241/TFM_CeciliaHerrero.pdf [Últim accés: 02/06/2021]

INE. (2008): “Encuesta de Discapacidad, Autonomía Personal y Situaciones de Dependencia”. Disponible a https://www.ine.es/jaxi/Tabla.htm?path=/t15/p418/a2008/hogares/p01/modulo1/l0/&file=01010.px&L=0 [Últim accés: 02/06/2021]

Martínez Martínez, S. (2015): *El subtitulado para sordos. Estudio de corpus sobre tipología de estrategias de traducción*. Tesi doctoral, Universitat de Granada. Disponible a https://hera.ugr.es/tesisugr/25628276.pdf [Últim accés: 02/06/2021]

Martínez Normand, L. i Martín Edo, C. A. (2012): “La nueva norma UNE 153010. Una labor de consenso.” *Integración. Revista de la Federación de Implantados Cocleares*, v. null (n. 61); pp. 30-32. Disponible a http://oa.upm.es/15836/1/INVE_MEM_2012_131080.pdf [Últim accés: 02/06/2021]

Neves J. i Lorenzo L. (2007): “La subtitulación para s/Sordos1 , panorama global y prenormativo en el marco ibérico.” *TRANS: revista de traductología*, Núm II, pp. 95-114. Disponible a https://www.researchgate.net/publication/28238880_La_subtitulacion_para_sSordos1_panorama_global_y_prenormativo_en_el_marco_iberico [Últim accés: 02/06/2021]

Orero et al. (2007): “Visión histórica en la accesibilidad de los medios en España.” *TRANS: revista de traductología.* Núm II, pp 31-43. Disponible a https://www.researchgate.net/publication/28238876_Vision_historica_de_la_accesibilidad_en_los_medios_en_Espana [Últim accés: 02/06/2021]

Orero i Matamala. (2008): “L’accessibilitat a Televisió de Catalunya: parlem amb Rosa Vallverdú, directora del Departament de Subtitulació de TVC”. *Quaderns. Rev. trad.* 16. Pp. 301-312. Disponible a https://core.ac.uk/download/pdf/13285585.pdf [Últim accés: 02/06/2021]

Pereira Rodríguez, A. (2005): “El subtitulado para sordos: estado de la cuestión en España”. *Quaderns. Revista de traducció.* 12: 161-172. Disponible a https://ddd.uab.cat/pub/quaderns/11385790n12/11385790n12p161.pdf [Últim accés: 02/06/2021]

Pereira A. i Lorenzo L. (2005): “Evaluamos la norma UNE 153010: Subtitulado para personas sordas y personas con discapacidad auditiva. Subtitulado a través del teletexto”. *Puentes* N.º 6. Pp. 21-26. Disponible a http://wpd.ugr.es/~greti/revista-puentes/pub6/03-Ana-M-Pereira.pdf [Últim accés: 02/06/2021]

Tamayo Masero, A. (2015): *Estudio descriptivo y experimental de la subtitulación en TV para niños sordos. Una propuesta alternativa*. Tesi doctoral, Universitat Jaume I. Disponible a http://hdl.handle.net/10803/353962 [Últim accés: 02/06/2021]

Torres Monreal, S. (1991): “La palabra complementada («cued speech»): de la percepción visual del habla a la comprensión y producción de la palabra.” *Comunicación, Lenguje y Educación*, 9: 71-83. Disponible a https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=126208 [Últim accés: 02/06/2021]

7. Annexes

7.1 Annex 1: Qüestionari https://docs.google.com/forms/d/13mDdFZsby7X0P8IR15yxGXYkN-GkjNoCRzHyfMW6ksE/edit?usp=sharing

La subtitulació per a persones sordes o persones amb discapacitat auditiva (SPS).

Aquesta enquesta servirà per analitzar la qualitat de la SPS a les plataformes digitals, en concret a Amazon Prime. Segueix les instruccions i si ho necessites, tens la interpretació de les preguntes en LSC a sota de cada pregunta.

Edat

Tu respuesta

Sexe

- Masculí
- Femení
- Altres

Quina és la teva llengua materna?

- LSC
- LSE
- Català
- Castellà

Interpretació pregunta anterior.

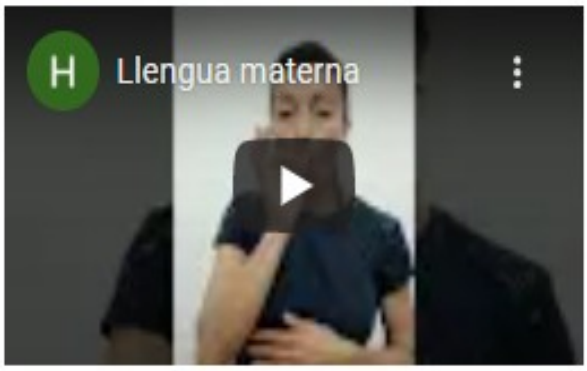

Moment de la pèrdua auditiva

- ◯ Prelocutiva (Abans dels 3 anys)
- ◯ Postlocutiva (Després dels 3 anys).

Interpretació pregunta anterior

Mètode de comunicació

- Només signant
- Només parlant
- Parlant i signant
- Altres

Interpretació pregunta anterior.

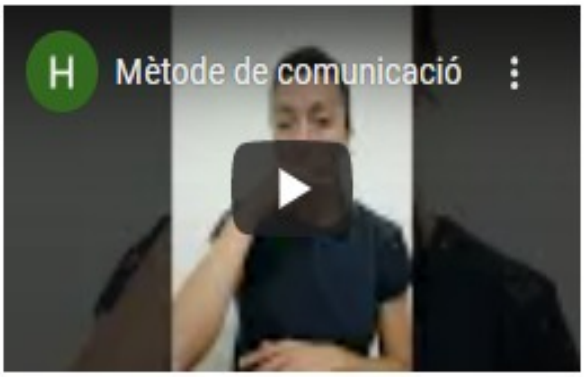

Portes audífons normalment?

- Sí
- No

Interpretació pregunta anterior.

Portes implants?

- ◯ Sí
- ◯ No

Interpretació pregunta anterior.

Tens facilitat per llegir els llavis?

- Sí
- No

Interpretació pregunta anterior.

Tens facilitat per a la lectoescriptura?

- Sí
- No

Interpretació pregunta anterior.

Fas servir subtítols assiduament?

- Sí
- No

Interpretació pregunta anterior.

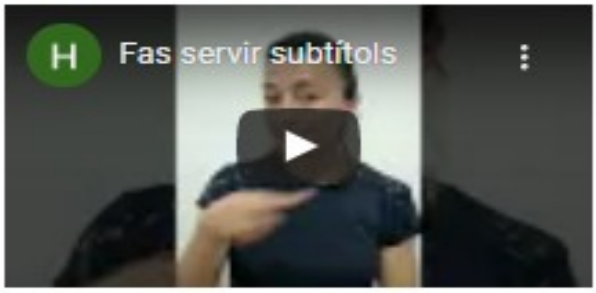

Has vist la sèrie Vis a Vis?

- Sí
- No

Interpretació pregunta anterior.

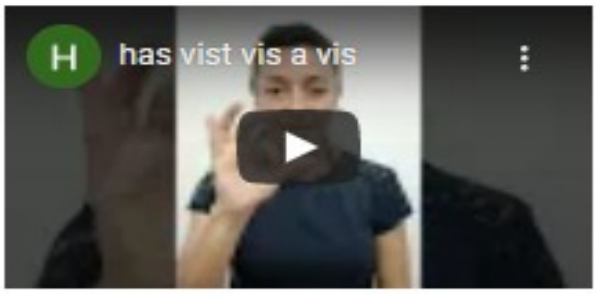

Vis a Vis

Si a la pregunta anterior has respost que no, llegeix aquest resum.

Vis a Vis (2015) és una sèrie de televisió espanyola que s'ha emès per Amazon Prime (entre d'altres), una plataforma de televisió en línia. És del gènere dramàtic i de suspens i està ambientada en una presó de dones. Els personatges principals són:

-Macarena. És la protagonista, una noia que entra a la presó suposadament per error, tot i que sabem que ha comès delictes per amor a la seva parella. Al principi sembla ingènua i innocent però es va corrompent a mesura que passa temps dins de la presó.

-Zulema. És la reclusa més perillosa de la presó, a qui tothom té por i fa el que faci falta per controlar-ho tot.

-Saray. És la gitana de la presó, amiga de Zulema.

-Rizos. És la noia del cabell arrissat que s'enamora de Macarena.

-Anabel. És, després de Zulema, la persona amb la qual no voldries tenir problemes dins de la presó.

-Tere. És heroïnòmana, però molt bona noia.

-Sole. És un personatge amb accent cubà que sempre ajuda a Macarena.

Interpretació pregunta anterior.

Visualitza les següents parelles de clips de video i respon a les preguntes.

Interpretació frase anterior.

Clip 1. A)

Clip 1. B)

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que t'aporten més informació sonora?

- A)
- B)
- Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

Interpretació pregunta anterior (Serveix per tota la resta de vídeos)

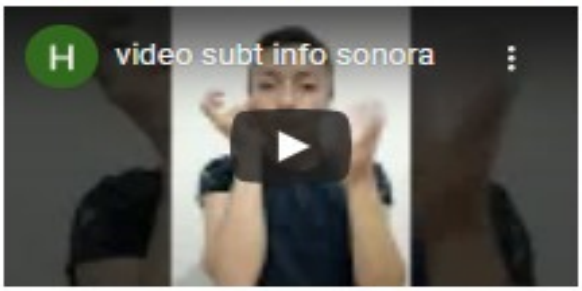

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que identifiquen millor els personatges?

- A)
- B)
- Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

Interpretació pregunta anterior. (Serveix per la resta de vídeos)

Altres comentaris sobre els subtítols:

Tu respuesta

Clip 2. A)

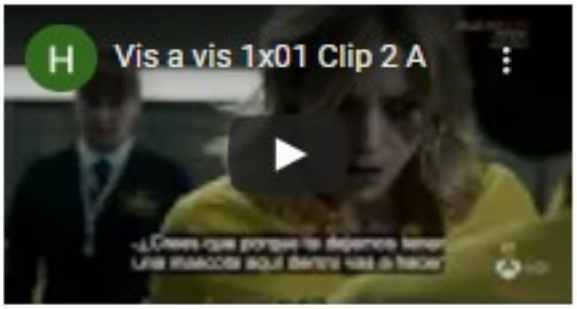

Clip 2. B)

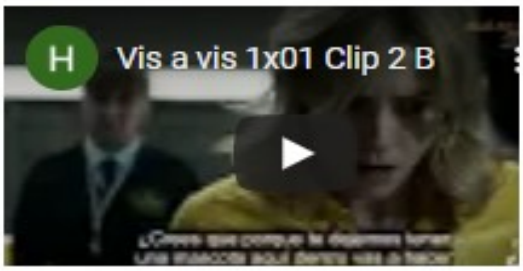

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que t'aporten més informació sonora?

- ◯ A)
- ◯ B)
- ◯ Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que identifiquen millor els personatges?

- ◯ A)
- ◯ B)
- ◯ Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

Altres comentaris sobre els subtítols:

Tu respuesta

Clip 3. A)

Clip 3. B)

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que t'aporten més informació sonora?

- A)
- B)
- Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que identifiquen millor els personatges?

- A)
- B)
- Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

Altres comentaris sobre els subtítols:

Tu respuesta

Clip 4. A)

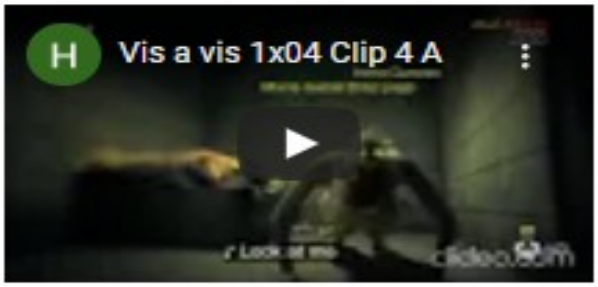

Clip 4. B)

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que t'aporten més informació sonora?

- ◯ A)
- ◯ B)
- ◯ Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

Altres comentaris sobre els subtítols:

Tu respuesta

Clip 5. A)

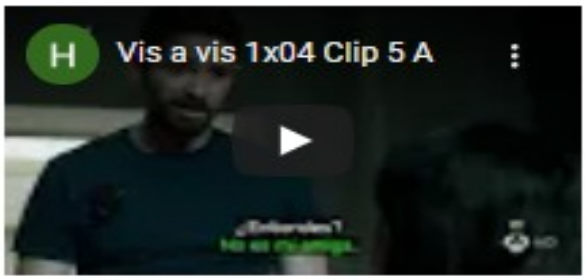

Clip 5. B)

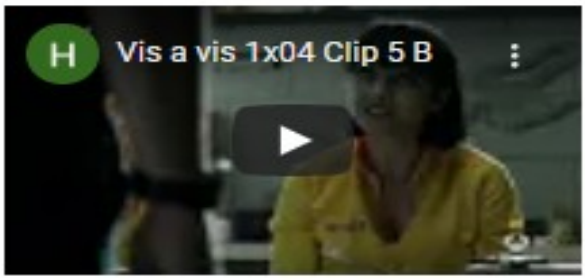

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que t'aporten més informació sonora?

- ◯ A)
- ◯ B)
- ◯ Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que identifiquen millor els personatges?

- A)
- B)
- Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

Altres comentaris sobre els subtítols:

Tu respuesta

Clip 6. A)

Clip 6. B)

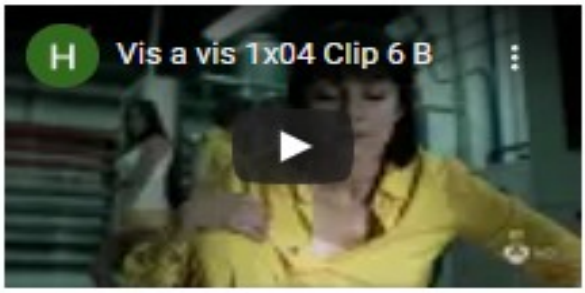

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtitols creus que t'aporten més informació sonora?

- ◯ A)
- ◯ B)
- ◯ Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtitols creus que identifiquen millor els personatges?

- ◯ A)
- ◯ B)
- ◯ Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

De les parelles d'arxius de vídeo, quins subtítols creus que identifiquen millor els personatges?

- A)
- B)
- Indiferent

Per què has escollit aquesta opció?

Tu respuesta

Altres comentaris sobre els subtítols:

Tu respuesta

MOLTES GRÀCIES PER RESPONDRE AQUESTA ENQUESTA!!

7.2 Annex 2: Matriu de buidatge de dades de la Fase 1

https://docs.google.com/spreadsheets/d/1xdxcgWFIjSQVj6nobP85e9xt6LZuS1XIJkd4HrJVHas/edit?usp=sharing

***Vis a Vis* 1x01**			
TCR (Timecode Recording)	**Categoria d'error**	**Fragment**	**Canvi segons UNE**
0:00-1:26	Identificació de personatges	Conversa entre Macarena i la seva mare	Colors (Macarena verd, mare blanc)
0:00	Música ambiental	Música de capçalera	Títol de la cançó (Agnus Dei-Cecilia Krull) a la part superior al mig.
0:15	Efectes sonors	L'ocell piula	(Pía) a la part superior dreta.
0:26	Efectes sonors.	Sona el telèfon.	Posició a la part superior dreta, en comptes d'on s'hi posa el text.
0:45	Segmentació	Paraula separada de la frase.	"Sí" junt amb la resta de la frase.
1:15	Informació paralingüística	Deixa anar l'ocell	Afegit "(SUSURRA "SUERTE")
1:33	Efecte sonor	Macarena al judici.	(Respiració accelerada)
1:45	Identificació de personatges	Conversa entre Macarena i la seva mare	Colors (Macarena verd, mare blanc)
3:10	Música argumental	Capçalera	Lletra en anglès on escrivim els subtítols el títol a la part superior al mig.
3:47	Identificació de personatges	Rizos, guàrdia i Macarena a l'entrada.	Colors (Rizos cian i Macarena groc)
9:05	Informació paralingüística	Fabio parla amb Valbuena.	(SUSURRA)
9:53	Efecte sonor	Macarena entra a la presó.	(Megafonía)
10:30	Posició subtítols	Macarena entra a la presó.	(Gritos) i (Golpes) haurien d'anar a la part superior dreta.
11:24-12:25	Identificació de personatges	Macarena entra a la cel·la.	Colors (Zulema verd, Saray magenta, vigilant i noia blanc)
11:55	Segmentació	Conversa entre Zulema i vigilant.	37 caràcters per línia. "Solo estoy informando / a la jefa de módulo"
12:09	Efecte sonor	La noia plora.	(LLANTO)
14:54	Informació paralingüística	Macarena entra a la nova cel·la.	(ACENTO CUBANO)
17:03-18:15	Identificació de personatges	Entrevistes a les recluses	Colors (Rizos cian, Saray magenta, resta blanc)
17:08	Informació paralingüística	Saray respon a l'entrevista.	(GRITA)
17:10	Informació paralingüística	Senyora respon a l'entrevista.	(ACENTO ANDALUZ)
28:30:00	Segmentació	Guàrdia parla en off.	Segmentació: "Miranda, siento haberte despertado/No estaba dormida."

30:00:00	Efecte sonor	Fabio fuma.	(Sirena) a dalt a la dreta de la pantalla.
31:52:00	Efecte sonor	Macarena al seu pis.	(Timbre) a dalt a la dreta de la pantalla.
32:22:00	Efecte sonor	Macarena al seu pis.	(Ríe)
37:20:00	Efecte sonor	Al menjador de la presó.	(Alboroto y gritos)
38:18:00	Segmentació	Al menjador de la presó.	Separar "Es obligatorio./Pero si no puedo ni con la cuchara."
48:00:00	Informació paralingüística	A la consulta del metge.	(ACENTO ARGENTINO)
50:50:00	Música ambiental	A la consulta del metge.	(Música sensual)
58:15:00	Informació paralingüística	Al menjador de la presó.	(SUSURRAN)
59:20:00	Música ambiental	A la sala de càmeres.	(Música tensa)
1:04:10	Identificació de personatges	Pantalla en negre.	Afegir l'etiqueta (SOLE) perque no surt ningú a la pantalla.
1:05:35	Efecte sonor	Terrat de la presó	Posició de l'efecte sonor: hauria d'anar a la part superior dreta de la pantalla.
1:06:16	Efecte sonor	A les cel·les.	Falta afegir (Megafonía)
1:08:10	Música ambiental	Als passadissos de la presó.	(Música de acción)

Errors generals i recurrents segons UNE als dos capítols:
Supressió dels guionets, preferència d'identificació dels personatges amb colors. També mal ús dels guionets.
Colors a tot el capítol (Macarena groc, Zulema verd, Rizos cian, Saray magenta, la resta blanc).
Segmentació: moltes frases no respecten els 37 caràcters per línia ni el paràmetre d'una línia per personatge.
Els efectes sonors estan mal posicionats: haurien d'anar a la part superior dreta de la pantalla.
No se subtitula gairebé cap música ambiental.
*Al capítol 4 més que a l'1, els punts suspensius s'utilitzen per deixar frases inacabades i per lligar un subtítol amb l'altre.

***Vis a Vis* 1x04**			
TCR (Timecode Recording)	**Categoria d'error**	**Fragment**	**Canvi segons UNE**
2:35	Música ambiental	Macarena fa esport al pati.	(Música de acción)
2:42	Efecte sonor	Macarena fa esport al pati.	(Respiración cortada)
3:15	Error semàntic	Al pati de la presó Zulema-Maca.	Ha de ser (CHISTA) en comptes de (SISEA).
4:00	Informació paralingüística	Al pati de la presó Zulema-Maca.	(SUSURRA) Zulema.
05:08-05:36	Música argumental	Capçalera	Afegir la lletra en anglès on escrivim els subtítols i el títol a la part superior al mig.
8:10	Informació paralingüística	Valbuena entra a la cel·la.	(GRITA)
8:46	Aspectes visuals	Zulema truca a la seva parella.	(HABLAN EN SU IDIOMA) i el text del subtítol se superposen.
13:45:00 , 16:20, 17:46	Convencions ortotipogràfiques	Sandoval i Macarena a la consulta.	No s'utilitzen els punts per frases inacabades.

21:15	Efecte sonor	Macarena parla amb el seu germà	(LLANTO)
23:57	Segmentació i id.personatges	Conversa entre guàrdia i Macarena	Colors (groc per Macarena) i separar les frases quan parla un o l'altre.
25:10-26:55	Música ambiental	Leopoldo es pren la tensió.	(Música melancólica)
28:20-30:15	Identificació de personatges	A la cel·la de Zulema.	Colors (verd Zulema, resta blanc)
28:35:00	Efectes sonors	Guàrdia entra a la cel·la de Zulema.	(Puerta abriéndose)
28:50 i 29:31	Informació paralingüística	Guàrdia parlant amb Zulema.	(GRITA)
29:25:00	Música ambiental	Zulema surt de la cel·la.	(Música de intriga)
30:05:00	Efecte sonor	Zulema llança els llençols.	(Todas silban y gritan)
31:00:00	Informació paralingüística	Conversa entre Sole i Macarena	(CON TONO BURLÓN)
31:30:00	Efecte sonor	Fabio es troba amb la policia.	Mala posició del subtítol: hauria d'anar a la part superior dreta.
32:24, 32:50, 33:07, 33:14	Segmentació	Conversa entre Fabio i Leopoldo	Haurien d'anar en diferents línies: "No. / Yo sí, dos." i "pero un desgraciado la engañó. / Ya." i "Solo eso./Está bien." i "¿Cómo se llama?/Macarena Ferreiro."
34:50:00	Efecte sonor	A la bugaderia.	Mala posició del subtítol: hauria d'anar a la part superior dreta.
38:40:00	Música ambiental	A la bugaderia.	(Música tensa)
46:40:00	Efectes sonors	Dues persones fent l'amor	(Gritos)
47:00:00	Música ambiental	Leopoldo i el fill sortint del supermercat.	(Música tensa)
49:00:00	Música ambiental	Anabel entrant al seu Vis a Vis.	(Música de acción)
59:12-1:01:00	Efectes sonors	Guàrdia surt de l'habitació.	(Walkie-talkie)
59:16:00	Música ambiental	Zulema entra a la bugaderia.	(Música de intriga)
59:30:00	Correcció ortogràfica	Zulema parla.	Ha de ser "Fuera" en comptes de "Hola"
59:42:00	Correcció ortogràfica	Zulema parla.	Ha de ser "Casper" en comptes de "Caspel".
59:59:00	Música ambiental	Anabel puja les escales	(Música de acción)
1:05:50	Correcció ortogràfica	Leopoldo i fill al bosc.	Catemos*-> Cantemos.
1:08:35	Efectes sonors	Tots al bosc.	(Disparos)
1:09:00	Música ambiental	Tots al bosc.	(Música de acción)
1:09:20	Efectes sonors	Macarena al bosc.	(Sollozos)

7.3 Annex 3: Clips Fase 2

-Clip 1

Amazon: https://youtu.be/G6XX5X42zqs

UNE: https://youtu.be/poGb2cxikIU

-Clip 2

Amazon: https://youtu.be/nBlPfu1uf5c

UNE: https://youtu.be/AsXAL6MZEGo

-Clip 3

Amazon: https://youtu.be/By91uDVfY40

UNE: https://youtu.be/uP8T4Jkzcb8

-Clip 4

Amazon: https://youtu.be/FCOpakr8wEs

UNE https://youtu.be/p17iTvkd2Nw

-Clip 5

Amazon: https://youtu.be/oQOXnZnHaok

UNE: https://youtu.be/dumpPLTFOd8

-Clip 6

Amazon: https://youtu.be/MXc3_xQp4lw

UNE: https://youtu.be/rZdCgaKtLQc